

Nis Lausten Niensens optegnelser fra Den Store Krig 1914-18

En afskrift af optegnelser tilhørende Nis Lausten Nielsen, født i Bovlund i Agerskov sogn. Senere bosiddende i Øster Terp i Bedsted Lø sogn.

Denne udgave er lånt af Jørgen Bendorff, Tønder i december 2018 og scannet.

Disse optegnelser er lavet af nogle af Nis Lausten Niensens børn.

I det hjørnerne af enkelte blade er krøllede eller gået tabt, er der nogle steder, at meningen er gået helt eller delvis tabt.

Krigen trak som bekendt i langdrag og der meldtes jævnlige om store tab ved fronten, og efter som tiden gik, svandt reserven ind. Alle som kunne blive til mindste nytte, kom i trøjen, til sidst måtte også de attenårige holde for, deriblandt var jeg.

Således indledte Nis Lausten Nielsen sine optegnelser. Han beretter videre:

(1) Næppe atten år gammel, i oktober 1916 mødte jeg på session i Haderslev, mange var ikke mødt, de var gået over grænsen mod nord. Vi andre håbede at krigen nok fik ende før vi var færdige til at sendes til slagmarken. Næsten alle blev udtaget på sessionen, 10 mand af gangen kommer for i adamskostume, vi bliver beset fra alle sider, under fødderne om vi skulle være platfodede. Da jeg er færdig, siger lægen: Fødderne er gode, af ham kan der blive en infanterist. Da jeg skal til at læse på tavlen, kan jeg ikke se bogstaverne. Jeg kommer nærmere, men kan endnu ikke læse det skrevne. Udskrivningskommandanten bemærker, om den karl overhovedet kan læse. Jeg kommer nu helt hen foran tavlen og så er der ikke noget i vejen. Hvad laver vi så med ham, siger han så, herud med dig. - Jeg tænker at jeg måske endnu slipper denne gang, men bagefter da papirerne bliver fordelt er der også et til mig, jeg var blevet taget til trajnet.

Nis Lausten Nielsen

Ikke ret mange dage efter sessionen kom indkaldelsesordren, og den 18. november mødte jeg i Haderslev sammen med nogle få andre. Vi blev afhentet af en sergent Hansen, en sønderjyde der lå ved trajnet i Rendsborg, dagen efter kom vi i trøjen og tjenesten begyndte med det samme. Halv fem om morgenen blev vi vækket med et; Heraus, ak og ve', den der ikke straks sprang ud af køjen, ham blev der lovet alle ulykker.

(2) I de første dage ligger vi indkvarteret i en skole, der er ingen plads på kasernen, men snart afgår der en transport, og vi 18-årige bliver tildelt 3. eskadron og indlagt på kasernen. Stuen jeg er på, er belagt med ti mand, deraf 9 Sønderjyder, og en meklenborger, og så stue-ælsten, en gefrejder (= korporal), der er fra Lybæk.

Når vi er på stuen taler vi altid dansk, og det går også godt til at begynde med, gefrejderen hører opmærksom til, og lærer endog at sige nogle ord på dansk. Meklenborgeren, passer kun sit madskab, han er godsejer-søn, og får så store levnedsmiddel-forsendelser hjemmefra, så han ikke kan æde sig igennem det, han er også så tyk, så nakken næsten stivner i fedt. Hvad han ikke selv kan spise, lader han fordærve og kaster det bort, i stedet for at give det til dem der aldrig fik noget hjemmefra.

En dag vi er ved at spise til aften på stuen og meklenborgeren har lige fået en 10 pounds pakke hjemmefra, som han er ved at undersøge indholdet af. Han går ud af stuen og ned på kasernepladsen for at forrette et ærinde på naturens vegne, gefrejderen (korporalen), som sidder og spiser tørt brød ved samme bord, har opdaget at pakken også indeholder en krukke med 3-4 pund smør i, han kalder os alle hen til bordet og spørger om vi ikke skal have os lidt smør til aften, og før vi rigtig fatter hvad han mener med det, har han hældt smørret ud, og fordelt det med et stykke til hver af os.

Da han igen kommer tilbage på stuen, er vi alle ved at spise brød med smør på, han sætter sig til bordet, ser engang til den tomme krukke, men siger ikke noget, han må så tage til takke med pølse og skinke og hvad der ellers var. Der er en der bemærker, det er dog herligt engang at få smør på bordet (brødet) man kunne næsten helt glemme hvordan det smager, gefrejderen der nu sidder og spiser smør på brødet siger til ham, du glemmer jo at tage smør på, han svarer ikke, men bliver hurtig færdig med at spise og går så i byen.

Vinteren 1916-17 var streng med megen frost til langt hen i foråret, når vi kom fra ride-øvelserne, som vi havde om formiddagen, følte vi det næsten som vi havde et par isklumper i støvlerne, når vi stod af hestene. Om eftermiddagen kunne vi bedre holde varmen, når vi havde fodtjeneste, undtagen når vi havde øvelser med at lære at sigte med geværet, og i timevis måtte stå uden handsker på i en bidende kulde, for det er jo ikke som derhjemme, når man fryser fingrene, så tager man et par handsker på, men her var det sådan, når vi kom ud på pladsen, og en havde glemt sine handsker, så måtte vi alle til straf stikke handskerne i lommen, der hjalp ingen kære mor.

Aftenen tilbragte vi i en kold stue, den brændsel vi fik udleveret for en uge, kunne lige slå til, til søndag, eftermiddag.

(3) Tit gik vi en tur i byen om aftenen, og tit endte det på en af disse knejper, hvoraf der fandtes mange, og det har vel nok været lus for alle garnisonsbyers vedkommende.

Allerede en af de første dage vi kom, blev der højtidelig bekendtgjort, at det var forbudt militæret at besøge disse restauranter, men netop derfor at det var forbudt, - forbuden frugt smager jo bedst, så blev vor nysgerrighed vakt, vi besøgte den ene efter den anden og altid var der stuvende fuldt af soldater, der søgte adspredelse og glemsel, for den ensformige og triste tilværelse kasernelivet var.

Her holdt de letlevende damer til, der var til fals for penge, og hvad man her kunne blive vidne til, det kan ikke beskrives. Men trods det skal jeg ikke skamme mig ved at fortælle, at jeg også blev stamgæst på en af disse knejper, ikke for lystens skyld, men fordi man her kunne købe sig en lille aftensmad, og det var ikke ret mange steder man kunne, da levnedsmidlerne allerede på dette tidspunkt var stærkt rationerede.

Ejeren af restaurationen var hjemme på orlov, han var vistnok én af dem, hvoraf der var mange under krigen, der gik for at have "dauernt urlaub" eller "urlaub bis auf weiteres" (orlov på ubestemt tid.)

Et sådant bevis kunne fremskaffes ved bestikkelse af de rette foresatte, enten med penge, eller måske endnu bedre med levnedsmidler, endogså ved at tegne krigslån, et bidrag til at forlænge krigen med, og vore savn og lidelser ved fronterne.

Af det ældre mandskab afgår en transport til fronten, vi unge i ride-afdelingerne besigtiges og skal så tildeles køreadelingen, da vi er op-rangeret i rækker, og der er kommanderet ret, løfter den hest jeg rider på, det ene forben, ritmesteren bemærker det, og jeg bliver noteret. Alt hvad en hest laver af dumheder er rytterens skyld, bagefter meddeler sergenten mig, at jeg ikke kommer med i køreadelingen, der kommer nye rekrutter om nogle dage, og jeg skal fortsætte med at gøre tjeneste i rideafdelingen som tetenreiter (forrytter) og jeg betragter det kun som et avancement, og tænker, måske kan du endnu blive her en tid, før det går af sted til fronten, der kan man jo komme tidligt nok.

Her ved Rendsborg, hvor Kielerkanalen går lige forbi spadserer jeg en søndag eftermiddag, 4 af Tysklands største slagkrydsere sejler langsomt igen på vej mod Nordsøen, alle mand er på dækket, der råbes hurra i det uendelige, og der spilles: Deutschland übes alles, osv. Begejstringen er stor, jeg som den tavse tilskuer tænker ved mig selv, er der dog så megen krigsbegejstring tilbage endnu, eller hvad er de så begejstret for, måske har de endnu ikke rigtig været på langfart, og **(4)** derfor føler sig lidt højere oppe end almindelige. Der blev sagt, at hver af de 4 panserkrydsere havde en besætning på 800 mand. Kun én af disse kolosser vendte igen tilbage, et par dage efter at de var sejlet ud, lå de tre af dem på havsens bund, skudt i sænk af englænderne, og de fleste af mandskabet har vel nok fundet døden i bølgerne.

Glæden over at kunne blive her en tid endnu ved rideafdelingen blev kun kort, ikke ret mange dage varede det, før vi alle måtte til lægeundersøgelse, og næsten alle blev udtaget til infanteriet og artilleriet. Jeg blev erklæret for artillerist. Hvor overløjtnant H gav alle dem, der skulle forflyttes, hver 10 dages orlov, dog på den betingelse, at alle vi heroppe fra Nordslesvig kunne fremskaffe et bevis fra kommuneforstanderen, at der ikke var fare for at vi, når jeg kom hjem på orlov skulle gå over grænsen til Danmark.

Et sådant bevis var kommuneforstanderen villig til at udstede for mig, og samme er endnu i min besiddelse, og det lyder ordret: "Es Liegt kein bedanken vor den rejter Nis Lausten Nielsen zube-urlauben fahnenflucht ist nicht zubefyrechn". Gemeindevorsteher H. (Det er ingen frygt for at rider NLN skal flygte over grænsen. Kommuneforstanderen H)

Hvor følte man sig ikke veltilpas når man først fik orlovspapirerne i hænde og kunne rejse hjem til sine kære, men det varede jo kun så kort, tiden gik jo alt for hurtig når man var hjemme, og snart måtte der tages afsked igen, og hvem vidste hvordan det ville gå, måske var det sidste gang man så dem der hjemme, eller måske kommer du hjem igen som en krøbling, måske krigen også kunne få en ende før du kommer derud til fronten.

Ikke ret mange dage efter at orloven var forbi blev vi udskreven til artilleriet og flyttet til Itzehoe, og kom til at gøre tjeneste ved køreadelingen, og da der samme dag, vi kom dertil, var indkaldt rekrutter hertil, blev vi kaldt for det gamle mandskab, vi var jo uddannet i ridning, så her fik vi det ikke så lidt bedre som vi havde haft det, da vi var i Rendsborg, vi blev afkommanderet, snart til det ene og snart til det andet. En tid lang var vi i skoven, vi skulle rydde træstubbe på et areal, hvor grantræerne i forvejen var fældede. Men vi soldater havde just ikke opfundet arbejdet, og vagtmesteren, der var med, for resten en godmodig mand der ikke gjorde os noget fortræd, kunne også nok se, at der måtte hittes på noget, for at han kunne hytte sin egen pels, han foreslog derfor at vi kunne få akkord på arbejdet med at grave træstubbene op, det ville vi nok gå med til. Vi blev inddelt 3 og 3 mand, **(5)** og hvert hold skulle så grave tolv stubbe op om dagen, akkorden var god, når vagtmesteren vendte ryggen til eller tog sig en lur, så huggede vi nogle stykker af dem vi havde gravet op dagen i forvejen.

Ved middagstid var vi for det meste hjemme på kasernen igen, og om eftermiddagen havde vi så fri. Da vi var blevet færdigt med skovarbejdet, kom vi til **Lorksteder Lage** i 14 dage. Her gravede vi skyttegrave og hvad der til hører. Da vi atter kommer hjem på kasernen i Itzehoe, er der kommen ansøgning om arbejdsorlov til mig. Jeg blev det bevilliget, og rejste hjem i 3 uger. Da jeg atter kommer tilbage er nogle af mine kammerater afgået til fronten, andre er hjemme på orlov, og da der atter skal transport af sted, er jeg den eneste Nordslesviger der kommer med. Det blev mig en skuffelse.

Vi havde håbet at når vi skulle ud, at vi da måtte blive sammen, vi havde jo lært hinanden at kende under uddannelsen. Flere af dem kom ikke hjem mere, nogle slap uskadt derfra, en af mine præstekammerater kom til en storm-battaljon (skyttegravs-bataljon), da han kom til fronten, og ikke ret længe efter faldt han. Han var smed, og som sådan kom han til at arbejde i artilleri-smedjen her i Itzehoe, han meldte sig frivillig med en transport, som smed, og har vel nok tænkt sig det som en "drukposten" som det kaldtes. Alle kneb gjaldt, og dem lærte man ret hurtigt, jeg havde lagt mærke til at en af mine stuekammerater aldrig var til staldtjeneste om morgenen, skønt han altid stod op samtidig med os andre, og når vi spurgte ham hvad han lavede om morgenen fik man kun et undvigende svar. En morgen jeg kommer lidt tidligere fra staldtjeneste end sædvanlig, kommer han ud af et tomt skab der var på stuen, her havde han siddet hver eneste morgen, når vi andre var i staldene for at strigle hestene og gøre rent, jeg lovede selvfølgelig ikke at omtale det til nogen.

En anden gang gik det næppe så heldig, han havde meldt sig syg, og nede på sygestuen, hvor der først blev taget temperatur af dem der kunne tænkes at have feber, blev han også overladt et termometer, han må vel sagtens have ment at der vidst ikke var tilstrækkelig med feber, hvorfor han holdt termometeret lidt til kakkelovnen. Saniteten, der havde travlt snuppede lidt efter tingesten og den viste nu 42 grader. Han kommer ind for lægen, men bliver omgående ekspederet udenfor. Det blev til 3 dage for ham hos "Vater Philop", (arrest) og her i arresten kunne han så få tid til at køle feberen.

Ude vest for byen ved floden Stør, ligger en stor bygning, her var korn og lignende oplagret, som bønderne i efteråret måtte aflevere, her holdtes vagt døgnet rundt, og tit meldte jeg mig til vagten, da der for det meste blev spurgt efter frivillig mandskab, her havde man det så **(6)** dejligt rolig, det var i juni måned og vejret var godt, og sommetider kunne det jo nok hænde sig, at man om natten var ved at slumre ind når den vagthavende officer kom for at inspicere vagterne.

Vi er nu bleven ikklædt den grå feltuniform, og står opstillet på kasernepladsen, foran ligger alt klunset der hører til den krigsmæssige udrustning, alt er gråt i gråt, humøret med. Hauptmanden (kaptajnen) går endnu engang rækkerne igennem, for at overbevise sig om, at alt er i orden, så holdes der tale til mandskabet, og snart er vi på vej derud, hvorhen ved vi endnu ikke. I Altona stiger vi igen ud af toget, her skal vi vente et par dage, transporten skal her forøges med andre afdelinger, der ventes fra Schwerin, Pommern og så fra **Bahnfeld**, der ligger lige ved Altona. Vi ligger i kvarter ude omkring i byen, forplejningen henter vi på kasernen. En gang om dagen stiller vi til parade på kasernen. Et par dage efter er transporten sammensat, og nu går det til musik i spidsen gennem gaderne til Altona Banegård. Jo mere vi nærmer os banegården desto større bliver trængslen, civilbefolkningen strømmer til alle vegne fra, foran banegården er der afspærret med infanteri, ingen får lov til at komme derind mens transporten afgår.

Vi bliver fordelt i kreaturvogne, 40-45 mand i hver vogn, der er anbragt bænke, lige en sideplads og ikke mere, afgangssignalet lyder, toget sætter sig i bevægelse, og vi ruller langsomt ud fra stationen. En underlig følelse kommer op i en, og mange sære tanker kommer frem, man tænker tilbage i tiden, på dem derhjemme, man prøver at tænke frem i tiden, men nej, det lader sig ikke gøre, ingen tanker kan tænkes til ende, og snart opfanges øjet af landskabet vi ruller igennem, og vi lader stå til, hvad kunne det hjælpe at se sort på tilværelsen, det gjaldt om at holde humøret oppe, hvilket også gik helt godt det første døgn, men

efterhånden blev man jo træt af at sidde på disse træbænke, vi manglede bevægelse og det var der jo ikke til at få inde i vognene, vi hittede på at det vist kunne lade sig gøre at spadserer oppe på taget af vognene, og næste gang toget holdt ved en station, entrede en del af os op på taget. Transportføreren opdager vort forehavende, og bander og grasserer langs perronen, om vi forbandede idioter snart kan se at komme ned, vi smider os plat ned på maven oppe på taget modsat perronen, og her kan han ikke se os, her ligger vi rolig til toget atter kører videre, vi kommer på benene og spadserer så frem og tilbage heroppe, mens toget kører, springer fra den ene vogn til den anden, et fejltrin og vi havde været dødens sikre bytte. Tunnellerne, hvoraf der findes ikke så få af nede i bjergegnene måtte vi liggende oppe på taget passere med igennem, vi kunne ikke komme ned igen før toget holdt, og så var der jo kun en udvej at forsøge at rutsje med **(7)** igennem. Men havde vi vidst at der var tunneller vi skulle igennem, så tror jeg næppe, at vi var gået op på taget, langt ud på natten holdt toget endelig igen, og vi var nu blevet godt afkølet, og befandt os ret godt da vi atter kunne komme ind i vognene igen.

Engang imellem holder toget ved en forplejningsstation, køkkener der er indrettet ved enkelte stationer langs hovedruterne, hvor transporterne får udleveret forplejning, for det meste kun suppe, steskryben, (roer) blauenhejnrich (blåbær - frugtsuppe) eller hvad der nu tilfældigvis var på spisesedlen. Brød havde vi fået udleveret før vi rejste fra Hamborg, så det kunne vi selv holde hus med, og det var jo ikke altid så let at overholde rationen, når man selv stod for spisekammeret, og efterhånden som brødet svandt ind, blev vi enige om, at der var lidt rigelig langt mellem disse forplejningsstationer, hvor suppen også kun blev tildelt til den enkelte. Det er nu på tredje dagen, vi sidder her i kreaturvognen. Transporttoget snegler sig kun langsomt af sted, men det afvekslende i landskabet gjorde sit til i nogen grad at aflede tankerne og ensformigheden, når man i flere dage har rejst under disse forhold. Vi kører gennem vinegne, og hvor er det skønt her langs med Moselfloden, hvor vinen gror i lige rækker op ad bjergenes sider, enhver plet er tilplantet, hist og her en lille by, der enten ligger inde ved floden, eller op ad bjergets side, og på floden sejler små dampere langsomt af sted. En gammel borgruin fra svundne tider ses højt oppe på bjergets top, alt ser så fredelig ud, man er jo på vej mod fronten, og snart er vi passeret den franske grænse. Uden på nogle af vognene er der bleven skrevet med store bogstaver med kridt "Slagtvich für die Vestfront" (slagtekreaturer til Vestfronten). Det var jo helt hyggelig selv at se derpå.

Endelig holder toget i **Sedan**. Vi får at vide at nogle af os skal vente her et par timer for at komme med en sidebane ud til et rekrutdepot, her kom jeg også med, de andre der var med transporten rejste videre med samme tog vi var kommen med, og er nok kommen lige ud til fronten.

Vi er nu igen i toget, og glæder os ved at vi ikke skulle med de andre lige ud på slagmarken. Her langs banelinjen ser vi de første soldatergrave, nogle små græsbegroede forhøjninger med et trækors på og ingen blomster smykkede deres grave, men ud over markerne blomstrede de vilde røde valmuer, og det så næsten ud som om markerne var blodbestænkte. Vi skifter tog i byen **Baucourt**, for at rejse det sidste stykke vej med en lille smalsporet bane ud til byen **Chemmerly**. Her er rekrut-depotet, hvor vi skal uddannes som kanoner, de fleste af os var kun uddannet i ridning, men så går den tid jo, det haster jo ikke for os at komme videre, vi kan jo komme tidligt nok derud **(8)** hvor det går på livet løs.

Her i depotet fik vi det forholdsvis godt, forplejningen var en del bedre end i garnisonen, og befalingsmandskabet også, man fik en følelse af at det dårligste blev forbeholdt dem i garnisonerne. Byen her er en større landsby, der før krigen har været på op mod 1000 indbyggere, af civilbefolkningen er der ikke ret mange tilbage nu, vi bor rundt omkring i de tomme huse, og det ser ud til at krigen er gået let hen over byen, ingen af bygningerne har tilsyneladende lidt derved, men noget ramponeret og forsømt ser herud. Mange af husene har kun ganske små vinduer, som vidst nok kan sættes i forbindelse med en skattelov, der engang har været her i Frankrig, hvor der også skulle betales skat efter vinduer, eller efter deres størrelse.

Når civilbefolkningen, dem der var arbejdsdygtige, mødte her ved kommandanturen om morgenen, med deres redskaber de skulle bruge til markarbejdet, for under ledelse af en tysk soldat at arbejde ude på marken dagen igennem, så kom man tit til at tænke på dem der hjemme, hvor godt det var at vort hjemland var forskånet for krigen. Hårdt må det have været at blive kommanderet til at skulle dyrke deres egen jord, og så bagefter se at andre høstede afgrøden og hvor tit gik det ikke samme vej med deres kartofler de dyrkede i deres haver, når de kom op om morgenen var kartoflerne forsvundet, stjålet i nattens løb af soldaterne, hvorfor gik de ikke ud på kommandanturens kartoffelmark lige udenfor byen, men de må jo have ment at det andet var mere redelig at ta dem inde i byen, og ude på marken blev der også udsat vagtposter om natten, der skulle passe på kartoflerne, men man hørte aldrig noget om at der blev nappet nogen der var ude efter kartofler, skønt når man havde vagt derude om natten, puslede det altid rundt omkring en. Det var soldater der var ude for at få sig nogle kartofler, og vi lod dem selvfølgelig i fred, hvorfor skulle vi gøre vore kammerater nogen fortræd, selv havde vi også sækken med som vi fyldte før vi gik hjem fra vagten. På vagtstuen, hvor der var indrettet arrest, var en belgisk præst indespærret, og her havde han siddet siden krigens begyndelse. Der blev sagt at han var bleven arresteret fordi han havde været med til at gøre modstand mod de tyske tropper da de rykkede ind i Belgien, hver dag kom han ud at spadsere en time, og flere gange har man travet langs ad landevejen med den katolske fader, en mærkelig fremtoning for resten, endnu iført sin lange præstekappe og på hovedet en meget bredskygget og fladpuldret hat, og næsten uafbrudt famlende ved sin rosenkrans han bar om halsen og mumlende de for os uforståelige ord, han foran, en anden bagefter han havde travlt, hvad han hastede efter ved jeg ikke, og når den halve time var **(9)** gået ville vi jo nok hjemefter igen, og dertil var han altid uvillig, og man måtte så til at prikke ham lidt med bajonetten, og den havde han respekt for.

Her lige uden for byen løber en kanal forbi, lidt længere borte er den gravet igennem et bjerg, hist og her er anlagt kammerluser efter som landskabet stiger eller synker. Skibene eller rettere prammene trækkes af to heste i en line ofte 2-3 pramme efter hinanden. Når de kommer til en sluse ledes de et for et ind i kammeret og vandet ledes ud eller ind, efter som de skal op eller ned ad kanalen. En langsommelig sejlads, sejl kan ikke bruges ret meget her i egnen, bjergene hindrer vinden i at blæse frit ind over landet.

Rundt omkring ved skovene, hvoraf der ikke er så lidt her, ses spor af vildsvin der har rodet markerne op, mærkelig nok at de endnu ikke har måttet lade livet. Jagten var os forbudt, og noget at skyde med havde vi for resten heller ikke, da vi afleverede geværene om aftenen når tjenesten var forbi, men et par sergenter forsøgte sig engang imellem om natten som vildsvinejægere, men de fik vidst aldrig ram på nogen af dem, de havde været ved fronten før de kom hertil, og havde derfra medbragt en karabin, som de gemte i deres senge i logiet. En dag holdt officerer fra depotet og fra omegnen klapjagt, vi måtte med som klappere, udbyttet blev 36 harer, og så kunne de herrer jo leve på haresteg, vi andre fik ikke noget.

Vi har nu været her i 3 måneder, og kan vente at komme ud til fronten hvad dag det skal være. En af kanonerne jeg er sammen med, **Mond** hed han, og var købmand af profession. Han var vistnok jøde, havde udspioneret mejeriet, som var her i byen. For resten den eneste egn jeg har været på her bagved fronten, hvor der endnu fandtes køer, og andre kreaturer, bøffel-stude som vistnok var hentet i Rumænien, og sommeren over havde gået på græs her, for i efteråret at blive slagtet. Han havde lagt mærke til hvilke ugedage der var smør på mejeriet, og nu skulle der laves et kup lige før vi skulle herfra. Dagen var nu bestemt da vi skulle af sted, og natten før hentede han og en anden ved hjælp af en lang stage med et bræt på enden 200-300 pund smør ud gennem et hul i muren og samme blev omgående fordelt på alle der dagen efter skulle bort herfra. Straks om morgenen kom der nogle fra kommandanturet (stabskontor) for at revidere kvartererne rundt omkring i byen, vi viste dem smørret vi havde, og påstod at vi havde fået det hjemmefra, og med den besked kunne de så gå igen med uforrettet sag.

Dagen efter marcherer vi til **Raucourt**, og med toget herfra over **Sedan** til **Confians**, hvorfra det igen går til fods hele dagen igennem til **(10)** langt ud på aftenen. Vi var ikke ret meget øvet i at gå fange ture, og slet ikke med fuld oppakning, så det varede ikke ret længe før de første sakkede agterud. En gefreiter får ordre til at blive hos de bagerste resten af vejen og så at få andre af disse slapsvanse med efterhånden som de kommer til dem. Hen på dagen har jeg fået vabler på fødderne, og nu kan jeg ikke følge trop mere, men sækker længere og længere bagud, til sidst når gefrejderen med sin bagtrop mig. Jeg skæver lidt til dem, for den ene af dem har fået en sæk anbragt oven over tornystret, jeg spørger ikke til sækken hvad den er til, men tænker jo næste gang der byttes om, så bliver det mig den skal læsses på, da jeg er kommen sidst til flokken, og det varer heller ikke længe før gefrejderen lægger sækken oven på min oppakning. Den skal vi se at have med, siger han, det er 30 pund ærter, som vi skal have suppe på, når vi kommer i kvarter.

Her mangler nu 2 sider i manuskriptet.

Så vagtmesteren fra 4. batteri han mangler endnu en kanonér, han ser lidt på os, ja som handelsmanden ser på kreaturerne, når de er til marked. Han får mig i kraven og trækker mig hen til de andre han har fået tildelt, og så var jeg leveret, af de ca. 20 mand jeg kom sammen med til 4. batteri var jeg den eneste fra 3. batteri fra rekrutdepotet, så her var jeg lige så uheldig, som da vi rejste fra garnisonen, men man lærte jo hurtigt hinanden at kende, kammeratskabet var der som regel altid godt med, og især ved fronten. Her var vi alle ens, her tages der ingen hensyn om den ene eller den anden var dit eller dat i civil, nej her var vi alle kun soldater. Vi kunne næsten holde sammen som brødre, samtale med hinanden om hjemmet, om dem der hjemme og om fremtiden, men her kunne talen nok gå i stå, og så tænkte enhver vidst selv videre, mon du skal komme hjem igen, eller hvorledes vil det gå, men det må jo fremtiden vise, men tankerne var der stadig, man kunne ikke blive dem kvit, hvor gerne man så end ville, og så kunne det nok hænde sig, når der var lejlighed dertil, at vi gik i kantinen og drak til vi var rigtig godt tilpas, og for en kort tid glemme al elendigheden.

Efter nogle få dage, hvor vi havde haft skarpskydning og andre øvelser her i omegnen kom ordren til at vi skulle af sted til fronten, det var den 2. november, batteriet er læsset på jernbanen, og snart damper vi af sted, to dage efter bliver batteriet udlagt i **Thiaucourt**, en lille stationsby der lå ca. 10 kilometer bag ved fronten i Verdun afsnittet. Batteriet skal i stilling endnu samme aften, og straks efter at det er udlagt af toget sætter det sig i bevægelse, for endnu før mørkets **(11)** frembrud at nå ud dertil hvor bagagen, feltkøkkenet, hestene osv. skulle efterlades når batteriet er i stilling.

Ikke ret mange kilometer er vi kommet frem, før vejen skrånede jævnt nedad, og snart efter ses byen **Bouillonville** liggende nede mellem bakkerne, og lige tæt ved byen en sprængt jernbanebro, som franskmændene har sprængt før tilbagetoget. Til venstre for landevejen nede i dalen løber en lille å og hinsides denne en træbevokset skrænt, hvor imellem skimtes nogle træbarakker. Her er det bagagen skal efterlades protsenlager (vognlager) blev det kaldt.

Snart efter er vi rykket ind i lageret, og har kun lige gjort holdt, da en hvislende lyd lige lavt hen over vore hoveder får os der endnu ikke har været ved fronten, til at fare sammen, de ældre ler os ud og trøster os med at de tingester skal vi nok komme til at stifte nærmere bekendtskab med, når vi kommer ud. Vi vidste næppe hvad det var der hylede gennem luften, men en brøkdæl af et sekund, så et brag en røgsky, jord og sten sprøjter til alle sider, to granater af svær kaliber er slået ned i landevejen, hvor vi for to minutter siden er passeret forbi, en infanterist der gik på vejen, blev ved nedslaget kastet til jorden. Så siger en: Der fik han billet til himmerig, men snart efter rejser han sig over ende, ser sig lidt om, og kommer endelig på benene, og haltende, og med den ene arm hængende slap ned skynder han sig for at komme derfra ind mod byen til feltlazarettet, for at blive forbundet, den ene arm var knust, og det ene ben var der heller ikke helt rigtigt med, måske er der flere steder han er bleven ramt af granatsplinterne. Mens vi står og ser ham haltende

ind efter byen til, er der en der siger: "So ein hejmschuss möchte ich auch haben" (Sådan et hjemsendelsesskud, vil jeg også gerne have). Vi misundte ham hans held, ja hvor utrolig det end lyder for dem der ikke har været med, men sådan var det, så skidt med om der også skulle gå en arm, når bare man kunne komme bort herfra, men hvem ved, måske er han ikke nået levende derfra igen, ofte stødte der koldbrand eller sårfeber til, og en skønne dag blev de begravet sammen med så mange andre på soldaterkirkegården ved lazarettet.

Batteriet er gået i stilling og jeg slap endnu denne gang at komme med, 1 mand fra hver kanonbetjening er blevet tilbage, det skal gå på omgang, 4 dage ad gangen er vi tilbage, og 16 dage i kamplinjen.

Dagen efter kommer der ordre, at batteriet skal afgive to snedkere der skal til **Thiaucourt** for at lave feltsenge til lazarettet. Vagtmesteren spørger mig, om jeg har noget kendskab til den slags arbejde, jo det mente jeg nok jeg havde, jeg og en anden pakker så klunset, og trasker af sted til byen, 3 dages forplejning har vi fået med. Samme (**12**) aften melder vi os til kommandanturet (stabskontor) og får straks udleveret forplejning der også, vi tænker der har vi dog for en gangs skyld Sveingehabt, (svineheldig) som man kaldte det. Her var også mødt nogle få andre fra regimentet som skulle lave feltsenge, der blev spurgt om vi alle var håndværkere, jo det var vi da, vi stak dem her en løgn, men det var jo lovlig ved militæret, blot man ikke lod sig fange derved. Vi kom i gang med arbejdet, i to dage har vi tømret sammen af disse træstativer, så kommer der nogle stabslæger og officerer for at se på hvad vi har udrettet, det bliver jo lidt kritiseret, og at det var præmiearbejde kunne vi jo ikke rose os af, håndværkstøjet bestod af sav og hammer, metermål havde vi jo ingen af, så det hele så jo lidt ubehøvlet ud. Det endte også med at vi måtte til at ændre lidt om ved det hele, men hvad gjorde det, vi havde jo tid nok, og var glad for hver dag det gik.

Pludselig kommer der ordre, at jeg straks skal melde mig tilbage på batteriets skrivestue, hvad kan der nu være i vejen, men du skal vel sagtens ud i stilling i aften, og med disse tanker trasker jeg tilbage til lageret, men her får jeg besked om, at melde mig ved divisionens efterretningsskole, der skal befinde sig 8-10 kilometer herfra i en skov, og straks forsvinder jeg igen, for at opsøge det angivne sted, blot væk herfra. Og vel tilpas var jeg, at det ikke var den anden vej jeg skulle, ud til dette forfærdelige myrderi, hvor døden lurede på en døgnnet igennem, eller måske det som endnu var værre, at blive sønderrevet at granaterne, og kunne komme til at lide de frygteligste smerter, i dage, ja måske i uger, indtil døden kommer som en befrielse.

Her i skoven hvor jeg er kommen til er telefonskolen indrettet i nogle barakker, ca. 120 mand fra hele divisionen er samlet her, for at gennemgå et kursus ved telefon, trådløs signalisering og hvad der ellers hører sig til ved efterretningsvæsenet. Her havde vi det ellers helt godt, blot forplejningen var det ikke godt med, tit var det jo sådan, når man var afkommanderet til andre afdelinger så blev vi afknappet med kosten, og her havde vi også en anelse om at befalingsmandskabet tog først, og så kunne vi få resten. Men læge varede det ikke før vi klagede over forholdet, to mand blev valgt til at overvære fordelingen, der straks skulle foregå, når proviantvognen kom ud til os i skoven, og efter den dag blev forplejningen ikke så lidt bedre. Ved en by, der lå 3 kilometer herfra, havde vi opdaget at de havde forrådet af kartofler nedkulet, på det nærmeste 2 tønner land der var overlagt med kartoffelkuler, her var der godt besøg om natten af soldater der lå i omegnen, der kom for at få lidt med hjem i sækken, i førstningen var der kun en vagtpost udstillet om natten, men efterhånden som den trafik tiltog, så måtte der 4 vagter (**13**) til at passe på kartoflerne, samtidig med at det blev indhegnet med pigtråd 2 meter højt, enkelte gange var der nogle der blev skudt i benene af vagterne, men alt dette afskrækkede os ikke, vi forsøgte stadigvæk, sommetider med held, men tit også forgæves.

En aften er jeg og en anden gået ud for at hente kartofler, men hvordan det nu var at komme igennem pigtrådsafspærringen, det var kommen siden vi var her sidst ellers havde vi taget en trådsaks med. Vi bliver enig om at det kan lade sig gøre at klatre over, men først ligger vi og aflurer posterne, de har trukket sig

tilbage i læ af nogle træbuske og vi begynder at klatre over, men vi bliver opdaget, vi hører allerede at de famler ved geværet og vi er ikke længe om at forsvinde igen, et stykke derfra lægger vi os ned, mens vi ligger her, kommer der pludselig en feltgendarm ridende inde fra byen, antagelig alarmeret af vagterne, for han afsøger terrænet med en lommelygte. Vi lægger os flat ned på maven med revolverne, klar til at skyde hvis han skulle få held til at finde os med lygten, flere gange red han os forbi i en betænkelig nærhed, men han fandt os ikke, og det har måske været sin lykke, først hen på morgenstunden fik vi fat i kartoflerne, vagterne var da falden til ro.

Det er juleaften, telefonskolen er det slut med, og vi er alle sendt tilbage til afdelingerne igen, i en vandmølle der ligger her ved åen lige uden for **Bouillonville** fejrer vi juleaften. Lidt ekstra forplejning har vi fået i dag, men pakkerne og brevene der hjemmefra har jeg endnu ikke modtaget, på grund af, at jeg har været forflyttet, i flere uger har jeg ikke hørt fra dem der hjemme, og det blev en trist juleaften, tankerne vandrede mod hjemmet, og i tankerne så man hvorledes de sad omkring juletræet og sang julesalmerne og havde det hyggeligt sammen. Her blev også sunget julesalmer og holdt et par taler, råbt både leve og hurra for batteriføreren, der også var kommen tilbage for at fejre juleaften, og for resten blev der så drukken øl og så var den juleaften forbi.

Et par dage senere modtog jeg posten hjemmefra, mange af pakkerne var næsten fordærvede, de havde været over 1 måned om at nå mig, men kærkomne var de alligevel og det meste gik alligevel med selv om det ikke var helt godt mere, man var jo ikke så godt vant herude, selv om forplejningen vel nok var lidt bedre ved fronten, som i garnisonerne, herude fik vi 750 gram brød om dagen, i garnisonen 500 gram. Der var de bleven afknapet, og fik så i stedet for 5 pf om dagen. De kaldtes brødpenge, men hvad kunne det nytte, man kunne ingenting købe for dem, så de skulle ikke tilfredsstille en slunken mave.

Juledagene er nu forbi og i aften skal jeg med ammunitionsvoгне der skal ud i stillingen med granater til batteriet. Da det er bleven mørkt er vi **(14)** klar til at komme af sted, vi der skal med for at blive ude i stillingen trasker af sted bagefter vognene, vi må ikke køre, for hestene skal skånes. Vi kommer igennem byen og følger landevejen et stykke, men snart efter forlader vi vejen for at køre ind over markerne, det går over diger og grøfter, snart svinges der til højre, snart til venstre for at undgå granathullerne. En gang imellem gøres der holdt, det er mørkt, lys må under alle omstændigheder ikke benyttes så der må passes godt på hvis vi skal nå derud, uden alt for store omveje, jo nærmere vi kommer fronten des bedre går det næsten med at orientere sig, lysraketterne der med korte mellemrum går til vejrs ude i infanteri-linjerne kaster deres blafrende skin viden om, sergenten der rider forude råber "Pas på en blindgænger". Der køres i en bue udenom den, vi der er bagefter betragter bæstet lidt, den har pløjet jorden op et langt stykke men har så lagt sig roligt til uden at eksplodere, den var af stor kaliber, og var kommen fra et af forterne omkring Verdun. Vi er nået op på et højdedrag, der gøres holdt, er vi der nu? Nej det var kun batteriets "beobachtung" (udkigsposterne) der her fra højen bagved batteriet ledede skydningen, de får deres forplejning, og vi kører videre, 400 meter længere ude når vi endelig derhen hvor batteriet ligger, jeg ser ikke noget, men dem der har været her før ved at det er her, ved at se lidt nærmere efter opdager jeg at kanonerne står øverst oppe på en lille skrænt gemt mellem nogle træbuske, vagten siger besked til mandskabet der er nede i sænkningerne under standene, at feltkøkkenet er kommen så kan det være der blev levende omkring en, det gjaldt jo om at komme til, mens der var noget at få.

Jeg spørger efter hvor telefonen er, da jeg skal gøre tjeneste her som telefonist, og følger med en fra første geskys, de ligger sammen med telefonisterne i dækningen, vi kommer ned ad trapperne. Jeg hilser godaften, men var der én der blev skældt ud, så var det mig, er det en måde at melde sig til på, brøler sergenten, og endelig får jeg sagt noget om, at jeg meldte mig til stede, så var der endelig ro i hulen. Her nede så det ikke helt hyggeligt ud, foran opgangen var anbragt en pumpe for at holde vandet ude, nogle

trækasser var anbragt i meters højde for at vandet ikke skulle nå os, når vi sov i dem, når vi havde haft ro til at sove hele natten stod vandet gerne over en halv meter højt om morgenen og når man om aftenen ikke havde fået sine sager med i køjen, så sejlede det omkring i vandet, når vi vågnede om morgenen. Dækningen var af beton, ellers var den vel ramlet sammen for længe siden, her nede var vi temmelig sikre mod granaterne, hvis der da ikke skulle komme en stor en og satte sig lige ovenpå, det kunne den vidst ikke holde til.

Natten er ellers temmelig rolig hvad skydningen angår, kun med forskellige **(15)** mellemrum sendes nogle granater ind over vore stillinger, men deres mål er længere bagude i terrænet, de gælder landevejene, korsvejene eller andre punkter, der beskydes for at forstyrre dem der er i bevægelse udefter med forplejning, ammunition, materiale, eller så meget andet. Tidlig om morgenen er jeg med ude langs telefonledningerne for at vide besked med hvor de ligger, for tit skete det, at vi måtte ud at lappe dem sammen, når de var bleven ødelagt af granaterne eller kolonnerne var kommen på tværs af dem og havde revet dem i stykker, ofte var de kun udlagt langs med jorden, eller hvor der var træer hængt op i grenene, ikke altid noget let arbejde at få dem lappet sammen igen om natten, når de var skudt i stykker, men forbindelsen skulle opretholdes, og tit kunne der gå flere timer før man endelig fandt stedet og fik skaden udbedret.

Et stykke bag vor stilling svæver en lænkeballon når vejret er klart, heroppe fra er der god udsigt over de fjendtlige stillinger, og batteriet kan ved hjælp af udkigsmændene deroppe i ballonen der har telefon med op, indstilles temmelig nøjagtig på de fjerntliggende mål der skal beskydes. Når der viser sig fjendtlige flyvere blev ballonerne skyndsomt halet ned til jorden for at de ikke skulle blive ødelagt af dem ved at kaste bomber ned. Ballonerne holdt gerne til ved skovene, her kunne de ikke så let opdages mellem træerne, men så en dag kom et fly og ballonen var ikke kommen ned før den fjendtlige flyver er over den og kaster en bombe, der rammer den og øjeblikkelig står den i flammer. Manden i gondolen springer ud med faldskærm og når velbeholden ned.

I dag er vi bleven beskudt hele dagen af de franske batterier der står lige overfor, de har godt sigte på os, og vi har måttet søge dækning for at undgå granaterne, der ustandselig slår ned ved batteriet, dækningen bliver ramt af en fuldtræffer men holder, godt tænker vi, at det ikke var en af de store der engang imellem bliver sendt herover fra forterne foran Verdun, så var vi ikke kommet levende derfra, hen på eftermiddagen forlægges granatilden til venstre for vort batteri. Franskmændene har vel sagtens troet, at nu var vi tilintetgjort, men ikke et eneste tab havde vi haft. Dækningerne var gode, ellers havde det heller ikke set godt ud efter et så voldsomt bombardement. Nu begynder vi at beskyde batterierne overfor, gasgranaterne der for en sikkerheds skyld er nedgravet et stykke fra batteriet har vi begyndt med at slæbe hen til batteriet, i aften skal der skydes med gas. Jeg får ordre af vagtmesteren, der har kommandoen, da officererne er på beobachtungen, (udkigsposten) om at hente et par mand, der skal hjælpe til med at slæbe granater til, han mener, at de må være ovre til **(16)** venstre for os i en forladt batteristilling, mellem dem og vor stilling skyder franskmændene som rasende. Granat efter granat slår ustandselig ned, jeg er snart midt i det hele springer fra granathul til granathul for at søge dækning, puster et øjeblik, for igen at forsøge at nå over i det næste hul, på hovedet der ned, en granat slår ned lige ved, og oversprøjter en med jord og skidt, der kommer en lille standsning i skydningen og hurtig, der er ingen tid at betænke sig, er jeg på benene og løber alt hvad jeg kan det sidste stykke vej, jeg slap jo godt igennem, men jeg fandt ingen her i stillingen, men nu hurtig tilbage igen, skydningen er lige voldsomt igen, men fra hul til hul går det på samme måde tilbage, og velbeholden kom jeg atter igennem.

Jeg melder vagtmesteren at der ingen var der ovre, men han troede ikke på at jeg havde været der. Han skældte mig ud for kujon og hvad andet han kunne hitte på, hvem der var kujonen det var ham selv, han stod nede i opgangen af dækningen, vovede sig ikke op for granaterne hvoraf der endnu kom nogle enkelte ind over batteriet, ham der havde kommandoen havde jo sin plads ude i batteriet, alt mandskabet var jo i

fuld gang med at skyde, men han undså sig ikke ved at blive nede i dækningen. Han gav mig ordre igen til at se at finde dem, og endnu engang måtte jeg frem og tilbage gennem granatregnen, men jeg fandt dem ikke. Måske har de lugtet luntten og er stukket af. Forpustet og udaset nåede jeg atter tilbage rystende over hele kroppen, jeg var jo ny ved batteriet, og måtte lystre kommando, men disciplinen fik et knæk, man blev på engang hård i sindet, man tænkte hævn over sådan en, der selv søgte dækning og kunne sende en anden gennem dette helvede, om aftenen skød vi i flere timer med gasgranater, ikke et skud faldt derovre fra mere denne nat, måske er de kvalt af gassen.

Dagen efter kommer jeg ud i første infanteri-linie for at afløse en af de udkigsposter vi har derude, det første stykke vej går langs med jernbanelinjen, der fortsætter ind til byen **Flirey** der ligger bagved de franske linjer. Skinnerne er opbrudt, kun dæmningen er tilbage. Lidt længere ude går det igennem skoven, vidst nok en del af den der kaldes Præsteskov, snart bøjes der af fra jernbanedæmningen til venstre ind i skoven, herinde går feldbanen udset helt ud til anden linie, der befinder sig på den anden side i udkanten af skoven. Et kort stykke går jeg på langs i anden linie, hist og her er anbragt maskingeværer og minekastere, vagterne står og stirrer fremefter, hver ved sit mordredskab, parat til at krumme fingeren om aftrækkeren, hvis noget mistænkeligt skulle vise sig forude. Hvor tåbelig, at tænke sig, at stå her dag efter dag år efter år, og lure på hinanden for at få lejlighed til at tage hinandens liv. Folk der ikke havde noget udestående med hinanden, **(17)** eller kendte hinanden. En tung byrde at bære for dem der havde ansvaret for krigen, for dette forfærdelige myrderi, dem ude i skyttegravene var det vel ikke, overalt kunne høres det samme når noget gik en imod, "Ich hab den krieg nicht gevolt." (jeg har ikke ønsket den krig)

Snart er jeg ude i første linje, der ligger ca. 300 meter foran den jeg lige er passeret, gennem en løbegrav når man herud, af og til krybende på hænder og fødder, hvor graven er jævnet af granaterne, det er om eftermiddagen, og der må passes på at man ikke bliver pillet ned af dem derovre, afstanden er ikke engang 100 meter. Vi er 3 mand og 1 underofficer herude, der skiftes til at holde udkig oppe i skyttegraven, ind i siden af graven, ud mod de fjendtlige linjer er anbragt et periskop, der med sine to lange horn rager op over kanten. Vor opgave er at lede skydningen fra batteriet på gravene her lige overfor. Udkigsposterne der står bag ved batteriet kan ikke se de fjendtlige grave for skoven.

Da jeg første gang er på vagten og ser ind i periskopet opdager jeg snart hvor vagterne står der ovre, enkelte af dem står endog med hele overkroppen over dækningen, men hvad ligner de dog, jeg synes de ser så sorte ud i ansigtet. I det samme kommer en feldrebel (camouflage spion) forbi, hvor jeg står. Han spørger om jeg kan opdage noget, jeg siger at vagterne er synlige derovre men jeg synes de er så sorte i ansigtet, ja siger han, det er de sorte djævle, der ligger her foran os, og vi har flere gange måttet stifte bekendtskab med dem. Sidste gang for ikke ret mange dage siden, og da havde de nær snigmyrdet os, det løb mig koldt ned af ryggen, at tænke sig, at her lå vi ikke engang 100 meter fra dem, hvor let kunne det ikke ske at de om natten kunne liste sig ind på os, og så var det ude med os, de gav ingen pardon. Første linje her var kun besat med få mand, hovedstyrken var i anden linie, så det var ikke helt hyggeligt at lægge sig til at sove om natten, når man blev afløst fra vagten, hvor let kunne de ikke have fundet på, disse halv civiliserede, at have sneget sig ind på vagterne der oppe i graven og snigmyrdet dem, for bagefter at kaste håndgranater ned til os, der sov i dækningerne. Den meste søvn fik vi også om dagen, om natten blev det ikke til meget, man måtte stadig tænke på de sorte vi havde så nær inde på livet af os, og når man havde vagten om natten måtte sanserne anspændes til det yderste, for om øret kunne opfange noget mistænkelig der ude fra ingenmandsland, eller når lysraketterne for et øjeblik oplyste landskabet, da hurtig at overskue terrænet forude.

Engang imellem troede man at, nu var der bestemt noget hurtig, greb man et par håndgranater, hvoraf der lå en bunke ved siden af, så lyttes der igen, men så var der vidst alligevel ikke noget. Nattevagten er **(18)** uendelig lang, om dagen går det bedre, vi har ordre på at opnotere antallet af granater der eksploderer til

højre, venstre og foran os, hvert afsnit for sig, hvorfor ved jeg ikke, måske for at kontrollere hvor mange der er blindgængere, det var fra vor batteri bagved disse blev affyret mod de fjendtlige linjer.

Lige foran os ligger byen **Ftirey**, kun kirketårnet rager endnu et stykke op af ruinerne der er tilbage, alt er jævnet med jorden, næsten ikke sten på sten tilbage. Bag ved byen i skoven ser man herfra i periskopet nogle mænd fælde træer en tid om dagen, om natten bliver træstammerne antagelig slæbt ud i linjerne til at udbedre stillingen med.

I et par dage er der næsten ikke faldet et skud. Der må være noget i gære siden de er bleven så rolige derovre, de er ved at forberede et angreb, og vi kan vente dem når som helst det skal være, ventetiden er uhyggelig, vi ved, at vi ikke kan holde stillingen her i første linje, og det er de sorte, der vil komme, desertere fra vagten før angrebet kommer, kan vi ikke, men så snart de kommer, ved vi, det gælder livet, og da er det om at forsvinde, tilbage til anden linie.

Det er morgen, kl. er 8 og jeg er tilbage i anden linje efter kaffen, som vi får udleveret fra infanteriet og som de selv koger herude, da linjen ligger i skovkanten, og røgen fra udstedet derfor ikke kan ses af fjenden. Spanden jeg har med til kaffen har jeg fået fyldt, og er lige begyndt at gå gennem forbindingsgraven udefter igen, da der på en gang åbnes et voldsomt bombardement på vore grave. Granater og store centner miner hviner og huler ustandselig gennem luften, for ved nedslagene at sønderrives med øredøvende brag, jord og granatsplinter flyger om en fra alle sider, hist og her må jeg op af graven, der allerede på flere steder er jævnet, snart ligger jeg lige så lang jeg er i bunden af graven for at dække mig for nedslagene, der følger uafbrudt lige i nærheden, jord og skidt rasler ned over en, det er som jorden ryster i sin grundvold, og alle helvedes onder var sluppen tøs. Jeg begynder at krybe på hænder og fødder gennem graven, jeg må se at komme ud i første linje, og ned i dækningen, her kan jeg ikke opholde mig længere, endelig når jeg ud igen, og kommer hurtig ned i dækningen, kaffen har jeg spildt, og der er ikke andet end jord tilbage i spanden, de andre sidder hernede og har ventet efter mig med kaffen, men det blev der ikke noget af, vi må vente til i morgen om vi så kan få noget eller hvordan det da står til herude.

Vand har vi heller ikke noget af, tørst er næsten endnu værre end at sulte, kunne skydningen holde op så var der mulighed for at en kunne komme tilbage efter noget, men vi ved også godt, at så snart skydningen holder inde, da kommer stormangrebet, jeg går op i graven for at afløse vagten, men længe (**19**) varer det ikke før jeg med periskopet må søge ned i dækningen igen, ilden er bleven rettet lige på første linie, granaterne farer lige hen over graven og slår ned bagude i anden linie, de risikerer ikke at beskyde graven her med dem, da vi ligger så nær inde på hinanden, men miner og projektiler fra 4 revolvere står lige for i deres anden linje, slår ustandselig ned til os i graven. Vi sidder tavse nede i dækningen, og venter angrebet komme, jorden ryster for nedslagene af de store miner, så jord og skidt ustandselig rasler ned til os fra revnerne mellem plankerne i loftet. En mine slår ned på dækningen, et voldsomt tryk, et par planker knækker ned fra loftet, efterfulgt af en hel ladning jord, i en fart er vi oppe i graven, vi troede at den ville styrte sammen og begrave os levende, vi opdager straks at den ikke er slået helt igennem, og hurtig er vi nede igen, oppe i graven kan vi ikke være for sprængstykkerne, der suser om i luften, vi holder os tæt til opgangen for en sikkerheds skyld, men får den en på samme sted hvor den første traf, så går den igennem og så er det vidst forbi med os, længe varer det ikke før en efter en lister op af trappen, de siger ingenting, hvad mon der er i vejen, og snart er det ligesom jeg ikke kan få luften mere, med besvær kravler jeg bagefter dem op af trapperne, her ligger vi og snapper efter vejret som en fisk der er kommen ud af sit rette element, nogle infanterister kommer farende hen over os, vi ser at de har gasmasken på, og nu forstår vi først hvad der er i vejen med os, vi har slugt gas, der er trængt ned til os i dækningen, vi sætter gasmasken på, men den hjælper os ikke, da vi jo allerede har fået en del gas i os, snart må vi tage den af igen, men luften er nu igen ved at blive ren, det har kun været nogle enkelte gasgranater der er kommen, men nede i dækningerne holder gassen endnu til, vi må blive oppe i graven, der nu hen på eftermiddagen næsten er jævnet, og næsten ikke noget levende tilbage mere, vi kryber ind til nogle mænd, der ligger i en

hule de har lavet ind i kanten af graven, de eneste der endnu er levende i gravstykket vi kan overskue har her klumpet sig sammen, men vi indser snart at her kan vi ikke opholde os, får vi en fuldtræffer så er det ude med os alle på en gang, vi spreder os og søger hen hvor der er lidt dækning at finde endnu, for at undgå at blive ramt af sprængstykkerne, man ser døden i øjnene, et mirakel om nogen af os endnu skal slippe levende herfra, men skal det ikke være, da ønskes kun en fuldtræffer, så det er forbi med det samme i stedet for at blive lemlæstet, her hvor man er afskåret fra al hjælp, hvis der skulle ske noget.

Det eneste man havde at vente ville blive stormangrebet, hvor de sorte ville gøre en ende på ens lidelser. Alt dette og så mange andre tanker løb gennem ens fortumlede hoved, hele dagen igennem at måtte ligge her, **(20)** klamrende sig til jorden for at søge den mest mulige dækning, for projektilernes uafbrudte nedslag, uden det mindste mad eller drikke, ventetiden bliver uendelig lang før de kommer, det synes næsten som der er gået dage siden dette forfærdelige skyderi er begyndt, og dog er det ikke længere siden i morges, blot de snart vil komme, så der kan blive en ende på dette her, men det er nu snart hen mod aften, og længe kan det ikke vare mere, så må vi se om vi kan nå at komme tilbage til anden linje, hvem der endnu har lemmerne tilbage, og selv kan komme herfra, det må gå hurtig og enhver har nok med sig selv, de andre må desværre efterlades til den skæbne vi ved der venter dem.

Da mørkningen begynder at falde på holder skydningen pludselig inde, hurtig er vi på benene og ser ud af graven, de kommer - de kommer, bliver der råbt gennem linjen, men blandet med de såredes angstskrig og jamren, der nu høres mere tydelig efter at skydningens altoverdøvende larm-tummel er ophørt her forude. Hurtig er vi ude af graven, hvem der endnu kan, og løber tilbage mod anden linie, heftig beskydt af maskingeværer der står til venstre bag os, men trods det nåede vi alligevel ind i anden linie, hvor vi blev natten igennem, her fik vi lidt forplejning, vi havde fået hverken vådt eller tørt i de sidste 30 timer, kaffen var jo gået til spilte i morges, og det sidste brød havde vi fortæret i går til middags. Vi lagde os til ro her for at hvile efter dagen der havde været så oprivende uhyggelig, men glade over at vi var sluppet så heldig derfra.

Næste morgen gik vi tilbage til batteriet, herude havde vi ikke mere at blive efter, telefonen havde vi ikke, periskopet var ude i første linie, og der huserede de sorte måske endnu, ved batteriet så det heller ikke godt ud, de var hele dagen jævnlige blevet beskydt at et af forterne fra Verdun, flere var sårede, der iblandt batteri-føreren der havde fået ansigtet skamferet, en der skulle afløse vagten om aftenen var forsvundet, vagten var ikke blevet afløst, men havde måttet blive hele natten foran batteriet på lyskuglevagten, han skældte selvfølgelig ud, og mente, at den der skulle afløse ham nok havde gemt sig et eller andet sted.

Jeg og en anden er ude for at lappe sammen på telefonledningerne. I noget tråd-forhindring vi kommer forbi opdager jeg at der hænger nogle kødtrævler, vi tænker straks på manden der er forsvunden, og begynder at rode i jorden omkring et stort granathul i nærheden, og ganske rigtigt, her fandt vi et stykke af en støvle, og en lap af en notitsbog. Vi kunne se det havde tilhørt ham, andet var der ikke tilbage, fuldstændig pulveriseret, han var undskyldt, at han ikke havde afløst vagten, men undervejs derud havde han været, han var af de ældste **(21)** årgange og skulle netop forflyttes tilbage fra fronten, hjemme havde han kone og en stor flok børn, men han nåede det ikke, han måtte blive derude.

Hen på eftermiddagen kommer der besked om at divisionen bliver afløst i aften, alt gøres klart til at komme af sted, så snart batteriet der skal afløse os er kommen herud, og da mørkningen begynder er det her allerede, vore egne heste er også kommen for at hente kanonerne ud, og vi er færdig til at køre, da kommer underofficeren, der var med i første linie til at tænke på periskopet vi har efterladt derude, og jeg får ordre til at gå ud efter det, noget mismodig trasker jeg af sted derud igen, det er bælgmørk nat før jeg når anden linje, den første vagt jeg kommer til råber parole, men jeg har ikke fået parolen for i dag, at vide før jeg går fra batteriet, jeg kan ikke svare, men tilfældig kendte jeg ham fra de dage jeg kom her for at hente kaffen

da vi lå i første linie. Han siger mig hvad parolen er, og så slipper jeg uantastet forbi de andre vagter, det går langsomt udefter, mørkt er det, og vagterne har fortalt at de endnu ikke har forsøgt at besætte første linie, og om de sorte endnu er derude ved de heller ikke, ganske forsigtig lister jeg af sted for ikke at komme til at sparke til noget der kan gøre den mindste støj i tilfælde af at de endnu er i graven. Jeg er nu ganske nær ved graven og længe lytter jeg før jeg endelig drister mig til at komme ned i graven, men jeg skal helt ned i dækningen, der har jeg dagen i forvejen selv bragt det ned og husker endnu hvor det ligger, men umuligt er det jo ikke at der er nogle af de sorte dernede endnu. Med revolveren parat til at fyre løs på lykke og fromme, hvis der skulle være nogen, når jeg derned og får fat i apparatet og lister mig lige så forsigtig tilbage igen, ud af graven og hurtig kommer jeg derfra igen og ind til anden linje, hvor vagterne var nysgerrige efter at få at vide hvordan det stod til derude. Jeg kunne kun meddele at de sårede alle var døde, de sorte havde gjort en ende på deres liv, og om de var nogle af dem i graven endnu kunne jeg ikke sige, i nat siger de, skal nogle af os nok ud for at undersøge det forude, og veltilpas at det ikke var mig der skulle med igen, skyndte jeg mig at komme tilbage for at træffe til batteriet, der for længst var rykket ud af stilling, men som jeg skulle indhente ved bagagelejren, hvor der ville blive et kort ophold, for at få det med der her havde været efterladt mens batteriet var i stilling. Her nåede jeg batteriet lige som det kørte ud fra lejren, efter først endnu engang at blive udsat for en heftig granatild bag ved batteristillingerne. Langt ud på natten blev der holdt hvil, for tidlig om morgenen igen at marchere videre, langt ud på eftermiddagen i øsende regnvejr og gennemblødte nåede vi i kvarter i den lille by **Tronville** der ligger nogle få hundrede meter fra den tyske **(22)** grænse og i nærheden af **Mars-Ja-tur**. Her skulle vi blive i ro en tid. Og glade var vi, at vi var sluppen ud af dette forbandede helvede foran **Verdun**, men hvorhen mon næste gang, blot det ikke må blive samme vej igen, derhen ønskede vi os ikke mere, men godt at vi ikke kunne se ud i fremtiden, man havde nok af at tænke på det der lå bagved.

Det hed sig nok at vi var tilbage i ro, men vi havde øvelser fra morgen til aften, og for mit vedkommende var jeg på nattevagt 3-4 gange om ugen, og måtte gøre øvelser med straks fra om morgenen af. Jeg var uskyldig kommen til at brænde min ene støvle da vi kom hertil i kvarter, vi havde stillet dem til tørring ved udstedet, og en eller anden havde væltet den mens jeg lå og sov støvlen var ødelagt, og til straf skulde jeg så have lidt vagt, som batteriføreren sagde, det kaldte man så at være i ro. 4 forskellige vagter havde vi her i byen, og da jeg var telefonist, måtte jeg tilligemed engang imellem afløse om natten ved by-kommandanturen. (by-stabs-kontor) Det blev vel meget, og tit sov jeg mig fra vagten, hvis jeg blev nappet derved, vilde jeg klage over forholdene, men det gik selvfølgelig sådan at vagten aldrig blev revideret mens jeg netop sov.

I 14 dage lå jeg på sygestuen her, jeg havde slugt for megen gas den dag ved angrebet derude i linien, "Drykkeberger" (dovenkrop) blev man skældt ud for, da man meldte sig tilbage til vagtmesteren, men det kunne jo let sidde på, 14 dage havde jeg haft ro.

Kvarterene her er fulde af lopper og lus, de var ikke bleven rensede før vi tog dem i besiddelse og læge varede det ikke før alt vort tøj var fulde af disse kriblende og krablende væsener, vi kommer på luseanstalten for at bade, og får tøjet rensed, men stråmadrasserne vi sov på blev ikke fornyede, så det varede ikke ret længe, så var det, det samme svineri igen. De forstyrrede en om natten, for når de bed alt for galt, måtte man til at have dem flyttet, og det gik tit for sig, men den slags småting vænnede man sig også til.

Her i nærheden af byen, lige ved grænsen mellem Tyskland og Frankrig ses monumenterne over dem, der faldt i krigen 1870 i slaget ved **Mars-Ja-tur**. En stor del af divisionen gjorde her parademarch forbi monumenterne i overværelse af generalstaben fra 2. Arme med kronprinsen i spidsen. Kun et svagt indtryk, når man betænkte, hvad denne krig havde medført af lignende, og endnu sås ingen ende på alt dette myrderi.

Fra hvert batteri er der 4 mand der går til undervisning hos stabslægen to gange om ugen, jeg er også kommen med, vi skal uddannes til saniteter og sygebærere. Hver batteri bliver udrustet med to maskingeværer til at beskyde flyvere med, og her bliver jeg også **(23)** uddannet, så det meste af tiden slipper jeg nu med de lange marchture, og øvelser der afholdes dagen igennem.

Meldehunde-brevdue kursus har jeg også været til i nogle dage i en by her i nærheden. Mens vi er her har batteriet været 8 dage i stilling på Maashøjene ved **Combres**, batteriet var anbragt øverst oppe på en træbevokset skrænt, der var over 100 meter høj, og så stejl at der var anlagt trappetrin. Feltbanen der gik forbi nede i dalen bragte os granaterne herud, som vi så måtte pukle op af trapperne, et besværligt arbejde, da det var noget sløjt med kræfterne for de flestes vedkommende. Midt på skrænten havde officererne deres hule, og her lige udenfor træffer jeg og en anden en dag i mørkningen, da vi er på vej ned i dalen efter kaffen, en soldat i tysk feldrebel uniform, (en spion i camouflageuniform) der taster os an, og spørger efter hvad det er for stillinger her, og efter numrene på dem, vi siger at vi ved det ikke, men han kan jo spørge officerer der opholder sig her lige indenfor i hulen, men så snart han hører at de er så tæt ved, er han før vi tænker os om, forsvundet ind mellem træstammerne. Uden at vi anede det mindste, havde det været en spion vi havde talt med. Her havde været et kup at gøre, men våbnene havde vi liggende oppe i batteriet, og en forfølgelse uden våben var farlig. Da han selvfølgelig bar våben, og ved den slags fyre sad skuddene løse, når det først gjaldt livet. Her havde været en lejlighed til at komme hjem på orlov hvis vi kunde have taget ham, nu vidste vi at hvor stilling var opdaget, og snart kunde vi vente at blive beskudt, men dagen efter blev vi igen afløst, så vi slap derfra i tide, da vore heste endnu var i det gamle kvarter i Tronville, og vi skulde med toget herfra tilbage, blev vi kørt ud af stilling til banegården tæt bagved, af en trænkolonni der lå her i nærheden, her træffer jeg en der er fra Flensborg, jeg kunne høre det på sproget, og spørger efter om han kan tale dansk, jo det kunne han da, og vi talte så på dansk i nogle minutter indtil toget kørte af sted. En hel oplevelse var det at høre sit modersmål, da jeg al den tid jeg havde været i Frankrig ikke havde truffet en eneste dansker.

Vi er atter i vort gamle kvarter i **Tronville**. Når der er måne om natten plejer der gerne at komme besøg af fjendtlige flyvere over byen, og tit sker det at der, falder et par bomber, vel sagtens når de har set lysskær fra vinduer der ikke har været tilstrækkelig tildækket, om aftenen plejede der altid at gå vagt i byerne der skulde se efter om vinduerne var afdækkede så der ingen lys kunde ses udefra.

Da vi kom hertil fik vi fra kommandanturet (stabskontor) i **Mars-la-tur** et lille svin og en ko, Det gav mælk, så vi kunne vi få mælk i kaffen, svinet der levede af affaldet fra køkkenet voksede helt godt i de **(24)** uger vi var her, og måtte lade livet et par dage før vi skulle af sted. Koen skulle afleveres igen, og jeg måtte af sted med den til kommandanturet (stabskontor) i Mars-la-tur, hvor der var en hel samling af køer, der havde været udlånt til divisionen der lå her i omegnen, men som nu skulle af sted til fronten igen. I Tronville er der ikke ret mange af civilbefolkningen tilbage, i kvarteret hvor jeg ligger bor en gammel franskmand der passer nogle kreaturer der er opstaldet her, og som bliver slagtet efterhånden som her bliver brug for dem.

Det går atter mod fronten, og fra Mars-la-tur, går det denne gang med toget, for igen at blive udlagt bag ved **St. Quentin** hvor forårsoffensiven for et par dage siden var begyndt. St. Quentin havde været en by på ca. 65,000 indbyggere, og det der nu var tilbage var næsten kun en ruinhob, næsten ikke et hus tilbage uden at det var gennem hullet af granater og alle vinduesruder var knuste, alt indboet ramponeret, eller brugt til at fyre op med af militæret for at de kunne holde varmen når der var koldt. Tyskernes anden linie var inde i byen, og mange steder var byen helt undermineret af gange under gaderne og ind under husene hvor de holdt til i kældrene eller selv gravede sig længere ned under husene. I gadekrydsene var støbt solide betonstande til maskingeværer og lignende, gaderne oprevne mange steder af granaterne, eller mange steder brostenene opbrudt og sammen hobet til barrikader. Vi gør holdt mit inde i byen, en kort tid

for at søge efter vand til feltkøkkenet, men længe varer det før vi endelig finder noget i en brønd der så ud til ikke at være bleven benyttet under hele krigen, huset hvor vi fandt den var til dels ramlet sammen over den, og vandet var alt andet en godt, men i feltkøkkenet kom det alligevel, knap med vand var der næsten i alle byer, og tit var der kun en brønd i hele byen, så det var ikke let at få fat i noget når der var stort rykind. Vi har gjort holdt ved en åben plads i byen, på pladsens anden side holder et kompagni hvil, det er koldt, og uden videre har de stukket ild i en stor bygning der endnu var temmelig uskadt, for at varme sig. I en butik et stykke henne i gaden, hvor der havde været udsalg af musik instrumenter og lignende spilles der på klaver og grammofon af en fra hvor batteri, de fleste går rundt og gør husundersøgelse i nærheden, noget spiseligt var der ikke, men det var bleven til en vane at gå og rode i alting hvor vi kom hen, og sommetider kunne det hænde sig, at man fandt ting man syntes der var værd at gemme, for ved lejlighed at se om man kunne få det sendt hjem til et minde, og en ved batteriet var særlig slem til den slags, altid løb han rundt med tornystret fuld af ting, som skulle sendes hjem, og fandt han noget han syntes var bedre, så smed han det gamle bort for at slæbe videre på noget andet. Han havde kone og **(25)** en stor flok børn der hjemme, de manglede jo tøj, så det var særlig det han var ivrig efter at få fat i, men det var vidst kun sjældent det lykkedes at få en pakke af sted, da de for det meste først blev revideret på skrivestuen, da det ikke var tilladt at sende noget hjem man havde fundet. Lige for, hvor vi holder, er der en der har fundet et pænt spejl, som han anbringer øverst oppe i vinduet, det dækker hele vinduesåbningen, og når fra gulv til loft, han giver tegn til dem på gaden at nu kan de begynde at bombardere, og straks går det løs med at kaste med sten efter spejlet, indtil det ramlede sammen, alt skal ødelægges, og intet bliver skånet, men sådan er jo krigen, grusomt og ødelæggende i enhver henseende, hvilket syn for dem af befolkningen der engang vender tilbage til deres hjem og vil finde det hele ødelagt, næsten ikke til at finde igen, hvor en gang deres hjem har ligget, til kun en grus-dynge bevokset med græs ukrudt. Endnu før vi drager videre, kommer en med en gammel spinderok han har fundet, sætter sig til at dreje rokken rundt, og dertil syngende nogle gamle kærlighedsviser, altid kunne han hitte på lidt kommers, til morskab for os andre, det stivede altid lidt af på humøret, som det til tider kunne være sløjt med. Kokken har fået fyr under kedlen og maden er allerede ved at koge, batteriet kører videre ud af byen, og snart er vi nået ud til de første grave hvor den første kamp er udkæmpet, da offensiven begyndte for to dage siden.

Lige udenfor byen kører vi omkring mellem mægtige sprængkratere for omsider at nå ind på det der engang har været vejen ind til byen men som nu er så ødelagt af granater, så den næsten er ufremkommelig. Hvor vejen på tværs krydser den første franske linie gøres der holdt, og middagsmaden bliver fordelt, siddende her på grøftkant og fortærende middagsmaden ser vi til højre venstre for vejen liggende foran den franske skyttegrav hundreder og atter hundreder af døde soldater, franskmænd, engelskmænd og tyskere mellem hinanden, en bajonetkamp er her udkæmpet lige foran den franske skyttegrav, et forfærdeligt syn at se deres fordrejede ansigtstræk med fråden stående ud af munden, enkelte endnu med modstanderens bajonet i kroppen. Tavse fortærer vi maden, tænkende på det der forestår os, vi er jo på vej udefter og, når, først offensiven standser, da er det først den alvorlige del kommer. Vi er færdige med at spise og kører videre, hist og her i terrænet ses endnu spor efter den gule gas franskmændene er bleven overdænget med dagen før angrebet, rundt omkring ligger døde der er kvalt af den frygtelige gas. Vi marcherer hele dagen til langt ud på natten, kun afbrudt at et kort hvil for at vande hestene, hen på natten gøres der holdt på åben mark, jeg har første vagt ved batteriet, de andre lægger sig ned for at sove. To **(26)** timer efter kommer der ordre at vi skal videre, og jeg fik ingen hvil denne gang, det er begyndt at regne, og i 3-4 dage blev det ved med at øse vand ned, gennemblødte var vi, ikke en tør trævl på kroppen mere, og oversprøjtet af ler helt op i nakken af hestene der kom bagefter en, når der gjordes holdt og for det meste på åben mark, lagde vi os på jorden lige så gennemblødt vi var og sov tit det igen gik videre, aftenen før vi skulle nå ud i stilling, nåede vi til en by, hvor vi blev indkvarteret i en stor bondegård, her fik vi lov til at hvile hele natten igennem i en stald, jeg var kommen til sidst, og måtte nøjes med at ligge

i grebningen, da alt var fuldt belagt, men her sov jeg ganske udmærket oven på et tyk lag hestegødning og med tornystret til hovedpude, gennem blødte som vi var, faldt vi straks i søvn, vi var helt udmattede, og søvn havde vi næsten ikke fået i de 6 døgn vi havde været undervejs, kun afbrudt af ganske korte hvil under åben himmel, hvor der ikke var andet end den fugtige jord at lægge sig ned på og tilmed øsende regnvejr det meste af tiden. Forplejningen var det småt med, det gik hurtigt fremad, og provianten kunne ikke følge med, men hist og her i byerne vi kom igennem, kunne man være heldig at finde lidt fødevarer der var efterladt af de flygtede beboere.

Dagen efter afmarcherede vi først hen på eftermiddagen, og vi får tid ru at få os vasket og gjort lidt i stand igen, vejret er nu godt igen og tøjet er også snart tørret på kroppen igen, så det hjalp jo lidt på humøret. Før vi drager videre er vi lidt ude i byen, alle beboere er borte, og det kan ses at det er gået hurtigt med at komme væk, et sted hvor jeg kommer ind står middagsmaden endnu på bordet og på en mark udenfor byen har nogle af dem sovet den sidste nat, her tå alt muligt husgeråd, sengetøj, pletter og pander og andet som de havde bragt ud fra hjemmet inde i byen, ting som de ikke har villet skille sig fra, men som de alligevel ikke har kunnet slæbe med sig, op har måttet lade det ligge for skyndsomst at komme bort herfra, rædselsslagen har de måttet flygte fra hjemmet og det hele for at overlade det til krigsødelæggelser.

Her mangler der en linje!

tilbagelagt, franskmændene havde sat sig fast, og veg ikke mere, men gjorde nu en hårdnakket modstand, 7 dage er gået siden vi begyndte frem-marchen fra St. Quentin, og hele regimentet er kørt op i en dalsænkning, hvor vi venter ordre til at gå i stilling tæt forude, hvor franskmændene maser hårdt på for at bryde igennem vore linjer, endnu før mørket er begyndt at falde på kommer ordren til at rykke frem, kanonerne får denne gang ordre til at sætte sig op, hvad vi ellers aldrig fik lov til, terrænet vi skulle igennem kunne overses af fjenden, **(27)** så det skulle gå hurtigt, snart er regimentet i bevægelse, og lidt efter går det i strakt galop over det terræn der er synlig for fjenden, indtil vi når ned i en sænkning, og det hele går pludselig i stå foran en lille flod hvor vi skulle over, broen var lige før vi kom bleven skudt i stykker, pionerne var allerede i gang med at gøre den i stand igen, men forstyrres og må jævnlig søge dækning, da broen endnu med korte mellemrum bliver holdt under granatild. Vi gør omkring og samme vej tilbage igen, for lidt længere til venstre igennem en sumpet skov at forsøge på at nå frem, det er nu bleven mørkt, igennem skoven har pionerne anlagt en vej af træstammer til at køre på, med korte mellemrum står en pioner, der skal passe på at vi ikke kører ud i sumpen. Her inde mellem træerne var det jo bælg mørkt, det endte også med at en af kanonerne gik udover enden af træstammerne vi kørte på, og forsvandt i sumpen, med stort besvær fik vi den halet op igen, og vi kunne atter køre videre, snart efter er vi nået ud af skoven og kommen op på højmarken, tæt foran os skimtes en stor gård, ude på vejen foran gården må vi gøre holdt, foran på vejen ligger et batteri, der er bleven sammen skudt, folk og heste ligger omkring mellem hinanden, vejen er spærret for os, og vi skal netop til at skaffe det hele til side, da den næste salve af granater slår ned i vort batteri, og flere følger hurtigt efter hinanden, og et øjeblik efter havde vort batteri lidt samme skæbne som det der lå foran på vejen. Jeg forsvandt ind på gårdspladsen straks da de første granater var slået ned, en af dem slog ned mellem hestene ved den kanon jeg var bagefter, vi smed os plat ned på vejen, og kanonen tog skraldet af for os bagved, men af hestene og rytterne var der ingen levende tilbage. Inde på gårdspladsen ligger der fuldt af sårede der venter på at blive forbundet af saniteterne og stabslægen der opholder sig i kælderen, hvor de sårede efterhånden bliver slæbt ned, og bagefter kommer over i laden når de er bleven efterset og forbunden.

Ustandselig bliver der bragt sårede herind der kommer ude fra infanterilinjerne, de kunne ikke bringes tilbage om dagen, og måtte derfor vente til det blev mørkt. Saniteterne har travlt, et par går rundt med en lommelygte, og ser på de sårede, og dem de kan se på, at de ikke har langt tilbage mere, bliver roligt lagt til

side, dem ofres der ingen tid på, med at forbinde. Henne ved nedgangen til kælderens opdager jeg en af mine kammerater, han ligger ganske stille, jeg knæler ned hos ham og visker hans navn, han slår øjnene op, men kender mig ikke mere, jeg spørger om han har smerter, ja visker han næppe hørligt, min ene arm gør ondt, jeg tænkte nok at det var andre steder der var mere alvorlig, og ved at se nærmere efter, opdager jeg at han er ramt i **(28)** maven, og indvoldene hænger ud, staklen vidste, det ikke selv, og jeg fortalte ham det selvfølgelig heller ikke, jeg blev siddende hos ham, det kunne jo være at han ville sige mig noget til dem der hjemme, men læge varede det ikke før bevidstheden svandt bort, han havde ikke langt tilbage mere. Tårerne kom en i øjnene, han havde været en god kammerat. Hvilken hjerteskræende jammer og elendighed, blot på denne lille plet, gårdspladsen, og når man så betænker, at frontlinjen strakte sig over hundreder af kilometer. Granaterne vedbliver stadig med korte mellemrum at slå ned ude omkring vejen enkelte af dem slår ind i gårdlægen der vender ud mod fronten. Hele natten blev jeg her i gården i en fåresti sammen med nogle infanterister der også var søgt herind, og trætte som vi var, satte vi os ganske rolige til at sove, kun afbrudt engang imellem når en granat blev lidt nærgående da vågnede vi op, for hver gang igen at kunne høre de såredes jammer og skrig, indtil vi atter døsede hen. Langt ud på natten blev laden hvor de sårede var lagt ind, ramt af flere granater, og styrtede sammen om dem, og ingen af dem fandtes levende. Hen på morgenstunden blev kælderens ramt af en fuldtræffer, og saniteterne blev dernede, samt stabslægen. Da det blev lyst holdt skydningen op, jeg går ud på vejen for at søge efter mit tornyster. En gefreiter fra batteriet er også ved at søge efter hans, men vi finder ikke andet end stumper og stykker, det hele er i nattens løb bleven splittet ad. Nu ved dagslyset kunne man først rigtig se ødelæggelsen, alt lå mellem hinanden af mennesker, heste, kanoner og ammunitionsvogne der var sprængt i luften, 39 heste lå her, for ikke at nævne hvor mange menneskeliv der var gået tabt. Hele batteriet ligger her på vejen, på nær de to kanoner, som er sluppen derfra, og må være kommen i stilling, men vi ved jo ikke noget om hvor stillingen er, og bliver enige om, at vi hellere må se at komme tilbage igen for at søge efter feltkøkkenet, men hvor det er henne ved vi heller ikke, vi er sultne, forplejningen har det været småt med i den tid vi er rykket fremad. I tre dage traskede vi omkring, uden at kunne opdrive det mindste at spise, småbyerne der lå her bagved var for længst plyndrede for alt spiseligt, på den 3. dag fandt vi en roekule, det var runkelroer, men det kan alligevel nok være at de smagte, nu da vi ikke havde fået det mindste i tre dage, og en ordentlig portion gik der til livs, før vi atter gik videre med hver et par under armen, vi ville sikre os, for det var ikke godt at vide når vi fandt bagagen.

Hvis vi havde kunnet få fat i noget at spise, så havde det jo ingen hastværk med at komme tilbage til batteriet, men alle steder blev vi affærdiget med, at de havde ikke nok til dem selv. Hen på eftermiddagen fandt vi afdelingen, vagtmesteren havde også os på **(29)** tabslisten, ingen havde set noget til os siden den aften vi var på vej ud i stilling, hvor batteriet blev skudt sønder og sammen da vi holdt foran gården, og blandt de døde som de havde hentet tilbage derudefra havde de ikke fundet os. En erklæring til hjemmet om vor forsvinden var endnu ikke afsendt, da de ventede at høre fra et eller anden lazaret, om vi muligvis var kommet såret dertil. Men her var vi nu igen, og kunne atter optages på de levendes liste, og samme aften måtte vi med igen, da forplejningsvognen kørte ud til stillingen. Lige udenfor byen ved vejen vi passerer, ligger nogle gravsteder, det ses at de er nylig begravede og alle forsynede med et fly trækors, jeg og gefrejderen er henne at se på dem, og her finder vi flere af vore kammerater begravede, og iblandt dem, også ham jeg sad hos derude i gården. Et øjeblik står vi tavse og betragter disse nøgne gravsteder med de simple trækors, og ved at læse navnene, der stod på dem, blev man grebet af en underlig følelse, det var jo vore kammerater der lå her, dem man i lang tid daglig havde været sammen med, og med hinanden trøstet så mange lidelser og savn. For 3 dage siden var de endnu i vore rækker, her lå de nu, og atter kunne der skrives hjem, "Er ist den Heldentot fürs Vaterland gestorben" (Han er død en heltedød for fædrelandet).

Vi skynder os atter herfra, for at indhente vognen, der allerede er langt borte, mens vi har opholdt os her ved gravene, snart har vi den indhentet igen, og længe varer det ikke før vi er ude ved gården igen, den

bliver endnu jævnlig beskudt, og hurtig ser vi at komme forbi, da der er en standsning i skydningen, et minut fra eller til kan gøre udslaget med at komme godt igennem, og næppe er vi kommen 200 meter fra gården, før den næste granat-salve brager ved gården. Vi slap endnu denne gang forbi i det heldige øjeblik, og ca. 400 meter fra gården nåede vi batteristillingen. I tre linjer bag hinanden står her artilleri, hvor batteri står i første række, med de to kanoner der er tilbage endnu, erstatning for dem der var skudt i stykker var der endnu ikke kommet, og mandskabet var ikke engang fuldtallig, de andre var døde eller sårede, og os havde de jo heller ikke ventet at se mere, så vi blev vel modtaget, da vi atter meldte os ved batteriføreren, trods det at vi havde drevet omkring i nogle dage.

Kanonerne står her på marken uden at være nedgravet, som vi ellers plejede van, det var ventet at franskmændene ville bryde igennem, og da vi stod lige bag ved infanteri-linjerne, kunne der i givet tilfælde ikke skydes med fladbane (langs med jorden) når de var nedgravede, men kun med stejlbane.

(30) Terrænet hæver sig en lille smule udefter, og omtrent øverst oppe på højdedraget, så langt fremme at vi endnu ikke kan ses fra de fjendtlige stillinger, står kanonerne på åben mark uden nogen dækning, hver mand har gravet et hul i jorden og her går det sommetider på hovedet ned i når vi bliver beskudt, kun et nu, og alle mand er vi forsvundet fra jordens overflade ned i hullerne, hvor vi var nogenlunde sikre for granatsplinterne, hele dagen igennem, og endnu med større antal om natten, hviner granaterne lige hen over os med korte mellemrum, deres mål er gården dernede bagved, som nu næsten kun er en stendynge.

Vejret er godt om dagen mens vi er her, men natten er kold med lidt frost, og stive er vi i lemmerne når vi kommer op af hullet om morgenen, når vi har haft lidt ro til at lægge os, og lidt varer det før vi kan få de stive skanker i bevægelse igen, men efter som solen kommer frem vågner vi atter op. Tiden skrider langsommelig af sted, noget at tage os for har vi ikke, kun at afsende nogle granater til franskmændene engang imellem.

Flyverne kredser daglig over os i luften, tit sker det at modstanderne mødes deroppe, og en kamp udkæmpes med hinanden på liv og død, vi er interesserede tilskuere, en hel forestilling er det at se på, hvor den ene forsøger at komme over den anden, med maskingeværer skydes der på hinanden og tit ender det med at den ene må bukke under, enten er han selv eller maskinen bleven ramt på et ømfindtligt sted. Han taber herredømmet over den, og den slår nogle koldbøtter eller går i spind med rasende fart mod jorden, hvor den ender, flad som en pandekage.

Lidt længere forude ca. 1 kilometer til højre for vor stilling, ligger byen **Morel** nede i en dal, kruttdampen står tæt over byen hele dagen igennem fra granaterne der sendes ind i byen, nogle af os går hver dag ned i byen, her findes endnu hist og her lidt i de forladte huse af fødevarer, sommetider havde vi end held til at finde en høne eller en kanin, men farligt var det at færdes her, granaterne slog jævnlig ned i byen hist og her, og mange steder i gaderne lå de døde, som havde været i samme ærende som vi andre, men dette afskrækkede os ikke at gå herind, det var fødevarerne det gjaldt, og for resten kunne man jo lige så let blive ramt oppe i stillingen om det skulle være som her i byen.

En dag jeg er hernede igen og er kommen ind i nogle gader hvor jeg ikke før har været, standser jeg på fortovet ved et gadekryds, midt på gaden ligger en gammel kvinde og er skudt, et modbydeligt syn, jeg havde ikke ventet at se civile her i byen, der blev så stærk beskudt, men større bliver min forfærdelse da jeg vender mig om og ser ind af et **(31)** vindue, ansigt til ansigt står jeg for en gammel kvinde, der sidder lige indenfor vinduet, tankefuld stirrer hun frem for sig, øjnene stod stille i hendes hoved, og det så ud til at hun havde mistet forstanden, måske har hun ikke kunnet gå, og har så her, måttet sidde foran vinduet og set på hende, der lå ude på gaden. Huset var ramt af granater og var færdig til at falde sammen, når det skulle være, ingen af os mælede et ord, jeg følte mig som en der var i ulovlig ærende, og uden at betænke, at hun trængte til hjælp, listede jeg derfra for at komme op i stillingen igen her kom jeg ikke mere, og hvordan er

det mon gået hende, måske er hun sultet ihjel, eller også en granat har gjort en ende på hendes grufulde tilværelse, men hun er jo ikke den eneste, mange er det af civilbefolkningen, der har måttet lide samme skæbne. Sådan er krigen, hvor den raser skånes der intet, alt ødelægges.

Få dage efter bliver divisionen afløst, og trækker tilbage i reserve men bliver straks indsat igen, denne gang har vi stilling et par hundrede meter bag ved byen Morel i en kridtgrav ved landevejen, der fører ind i byen, men et par dage efter er vi atter tilbage i ro. Divisionen er bleven ukampdygtig, svære tab har den haft i de få dage vi var i stilling, vi får atter tildelt nyt mandskab, kanoner og andet der er gået tabt, og i ca. 3 uger har vi øvelser bag ved fronten, hvor efter det atter går til fronten, og denne gang bliver vi indsat vestlig for **Sojssons**. Bagagen efterlades i skoven bag Sojssons, vejen ud til stilling går et godt stykke med den store landevej, der fører til Paris, derefter bøjes der af til venstre og kommer forbi en slugt her inde i bjergsiden er der store huler hvor der før krigen er brudt kridt eller sten, her er forbindingsplads, staben og hvad dertil hører har også søgt tilflugt her, hertil indgår alle meldinger om stillingen forude gennem telefon eller ordonnanser, herfra ledes slaget, en sådan post eller afdeling kaldtes gruppen: To kilometer forude for slugten er vor batteristilling i en lille sænkning i terrænet midt i en hvedemark som franskmændene har sået i efteråret, men nu er gået tilbage ved tyskernes angreb i foråret da offensiven satte ind. Kanonerne har vi nedgravet her og over trukket med trådvæv, og hver dag slås der grøn hvede til at dække over, for at dække os for flyverne, der til stadighed kredser omkring i luften her, men så en dag var det nær gået galt for os, der var ved uforsigtighed, gået ud i den kanon-dækning jeg var i, og da der netop viste sig fjendtlige flyvere forude, kan det nok være at vi alle mand fik travlt med at slukke, men til alt held opdagede de os ikke, da de pludselig fløj i en anden retning, så vi undgik denne gang at blive opdaget, stillingen her var forholdsvis rolig, og kun enkelte granater faldt hist og her. Franskmændene havde endnu ikke opdaget hvor vi stod, men det kunne jo også komme tidligt (**32**) nok. Til venstre for vor stilling nede i en dal ligger en lille by **Maryal**, der er ca. 1 kilometer derved, og de sidste hundrede meter går gennem en hulvej før man når ind i byen, her går vi hver dag ned, sommetider flere gange om dagen for at hente vand, og er det rolig oppe i stillingen vor vi ligger, og ingen tab har haft i den tid vi har ligget der, så møder der en et uhyggeligt syn hver gang man går igennem hulvejen, her har franskmændene haft store tab, da de måtte vige for tyskernes angreb, mange døde ligger her og er endnu ikke rigtigt begravede, kun lidt jord er kastet på dem, og arme og fødder stikker frem ved de fleste af dem, længe er det allerede siden der er faldne og i den stærke varme er de for længst gået i forrådnelse, hist og her ligger en arm, et ben eller andre legemsdele og at se på disse ben-stumper, ja det er værre end at se de døde, for det er jo lemmer af dem, der nu måske ligger og lider på lazaretterne, og er krøblinge på livstid, og hver gang man går her igennem hulvejen, er det lige som man må dvæle lidt ved alle disse menneskelige levninger, er det af medlidenhed med der her har fundet døden eller er bleven lemlæstet, eller er det ens igen uvisse skæbne der får en til at gruble over alt dette, og da tror jeg nok det har været det sidste, der har holdt ens tanker fangen, endnu var man jo selv blandt de levende, men hver dag kunne jo blive den sidste for en selv, man så jævnlig døden i øjnene, og troede, at, nu var det slut med tilværelsen. Og hvilken tilværelse var det så ikke vi levede under, umenneskeligt fyldt af savn og lidelser, og dog trods alt dette undgik man så godt man kunne farerne, man nærrede håbet om igen at vende tilbage til hjemmet.

Når vi var nede i byen, opholdt vi os ikke der ret længe af gangen, da den blev beskudt med granater, men lejlighederne fik vi jo efterset, det var en gammel vane at alting skulle gennemrodes, og en hel del møbler fik vi hentet ud af byen, som vi møblerede vor kanonstand med, udgravningen hvor kanonen stod, var så stor, at der bagved den kunne stå bord, stole et spejl og andet, så det var jo forholdsvis en meget pæn lejlighed vi havde at bo i, men det skete jo daglig, at det hele i hast blev hevet op i et hjørne, når der skulle skydes med kanonen, og polituren på de pæne møbler så jo som følge deraf efterhånden ikke ret godt ud. Et lille stykke bag ved kanonen havde vi to og to mand gravet os et hul til at sove i, det var 1 meter dyb og med nogle hegnspæle og et lille lag jord ovenpå, her var vi jo temmelig sikre, undtagen for en fuldtræffer.

En aften jeg har lagt mig til at sove, kommer min kammerat, der deler hulen med mig, han har været nede i byen, og har fundet flere hundrede revolver patroner, der passer til hvor Brovning revolver. Vi deler patronerne og begynder med det samme en **(33)** kapskydning nede i hulen, siddende i den ene ende af den, fyrer vi løs ind i den anden ende, men som skyderiet går allerbedst hører vi min gode ven vagtmesterens skingrende stemme, han raver i mørkningen omkring for at opsøge den hule, hvorfra de dumpe drøn fra skydningen har nået hans øre, nå, siger min kammerat, det er kun overkelneren, det var han nemlig i civil, og vi fortsætter skyderiet, men omsider finder han os, og bandende, skældende af fuld hals, hvad for en måde at ødelægge fædrelandets ammunition på, får han os endelig ud af hulen, og til straf måtte vi afløse vagten hele natten igennem, og af skade lyste hans små plirrende høgeøjne, det var nemlig en af hans største fornøjelser eller måske endog en af hans største bedrifter han udførte i krigen at kunne få en eller anden idømt en straf for en forseelse. I slaget var han som regel den der først søgte dækning, og når vi var tilbage fra fronten i ro, så var han en vældig herre til at hundse med sine undergivne, når han havde kommandoen over batteriet ved øvelserne der blev afholdt. Således en dag vi havde kanon-eksercits, i et par timer havde han på en umenneskelig måde jaget os frem og tilbage slæbende på kanonerne så vandet haglede af os, og da han endelig kaldte batteriet sammen for at afslutte med travløb, da det andet ikke gik ham hurtig nok, trådte meklenborgeren, der var i min kanonbetjening ud foran fronten af batteriet, og meddelte ham, at han ville være den første der fik en kugle for panden, når vi kom i stilling igen, vi andre gav vort påfald tilkende ved højlydt mumlen i geledderne, dødsdommen var afsagt over vagtmesteren, og jeg betvivler ikke, at det var ment i ramme alvor. Vagtmesteren blev som lamslået, bleg som et lig, og kun det ene ord fik han fremstammet "træd af" og stemmen svigtede ham helt. Men så længe jeg endnu var ved batteriet var vagtmesteren endnu i live, mere medgørlig blev han herefter, han vidste at livet hang i en tråd, der kunne bryde, når der gaves en lejlighed. Det var jo ham der flere gange jagede mig gennem spærreilden ved Verdun, da var man jo lige kommen ud til fronten, og disciplinen var endnu uskadt, men efterhånden blev den noget tyndslidt, ja man nægtede simpelt hen at udføre visse befalinger, der var givet, mere eller mindre, alt efter hvilken befalingsmand man havde med at gøre, og længst nåede vel nok dem der tog det fra den gemytlige side, vagtmesteren var bleven det sorte får, melde os turde han ikke, og vi udnyttede naturligvis enhver chance til at kunne ærgre ham, meklenborgeren og jeg vi havde svoret ham hvor fjendskab, og ikke så få mellemværender havde vi med vagtmesteren, der som oftest endte med mundhuggeri, og i et tilfælde vedgik han sin svage side over for mig, hvilket jeg senere skal komme tilbage til.

(34) I flere dage har vi nu ikke mærket noget til franskmændene, de er bleven så underlig rolige, næsten ikke et skud falder der dagen igennem, og af erfaring ved vi, at de er ved at forberede et angreb på vor stilling, og denne uhyggelige stilhed snegler sig af sted time efter time, det er kl. 12 nat, jeg ligger og sover allerbedst, da jeg bliver vækket, jeg får ordre til at bringe en melding til gruppen, jeg aner ikke hvor gruppen befinder sig, batteriføreren angiver den retning hvor jeg kan finde den, det er begsort nat, og i det øde terræn der er gennem pløjet af granater og med gamle skyttegrave og pigtråds forhindringer varer det ikke længe før jeg har tabt retningen, og i mulm og mørke raver jeg længe omkring, nogen kending af terrænet kan jeg ikke få, jeg har aldrig været her før, omsider står jeg blandt en hel flok infanterister, de er kommen ude fra linjerne for at hente forplejningen ved deres feltkøkken, der er nået her ud til, fra deres tilholdssted bag ved fronten. I tavshed fordeles maden, hver mand får udleveret til sin gruppe, og næsten lydløse forsvinder de atter ud efter linjerne for igen at krybe ned i deres huller afventende angrebet der antagelig sætter ind ved daggrø.

Jeg er sulten og spørger ved feltkøkkenet om der ikke skulle være lidt tilovers, men suppekedlen er fuldstændig tømt for dens indhold, og snart efter står jeg ene i den stille nat, hvor kun lyden af det bortrullende feltkøkken når mine øren, og mens jeg står her kommer jeg til at betragte stjernehimlen jeg gribes af hjemlængsel ved at se de stjernebilleder jeg så ofte har set derhjemme ved aftenstide, de samme

stjerner er det, der skinner ned til os herpå Frankrigs blodbestænkte sletter og hvor længe. Hvordan vil dette ende, vil man igen komme til at skue denne stjernehimmel i sin hjemstavn. Brat rives jeg ud af mine betragtninger, ud af mine drømmerier over det der synes så fjernt, en ordonnans traver forbi, jeg slår følge med ham, og det viser sig, at hans mål for den natlige vandring er den samme som min, gruppen hvor tit han daglig har bragt meldinger, og snart har vi nået stedet, stenhulen i slugten jeg før har omtalt. Med mellemrum sender franskmændene nogle granater ind i slugte. Ekkoet fra sprængningerne slår mod bjergsiderne, og som en bortrullende torden forplanter lyden sig igennem hele slugten, franskmændene aner jo nok, at her inde i stenhulerne slår hjertet for angrebet og forsvaret, de ledende officerer fra staben, og de dermed i forbindelse stående forskellige grene i efterretningstjenesten. Jeg har afleveret meldingen ved gruppen, der består af en 3-4 mand, der sidder herinde i stenhulen ved et tællelys, og sikkert og vel forvaret er de herinde i bjergets indre, fremmest for vi andre der må opholde os ude omkring i det åbne terræn, det er langt hen på morgenstunden, da jeg atter når tilbage til batteriet, og netop som jeg **(35)** når ud til stillingen igen, stiger de røde lyskugler til vejrs ude i infanteri-linien til tegn på at de forlanger spærreild af batterierne bagved. Franskmændene griber an, og er allerede stormet ud af gravene uden forberedelse af artilleribeskydning på vore stillinger, og næsten i samme øjeblik de røde lyskugler stiger til vejrs, knalder deri første batterisalve mod målet, spærreild der ligger foran vore grave, nogle få minutter, og angrebet er afslået for denne gang, men det samme gentager sig en hel uge igennem, og hver morgen endnu før natten har begyndt at brydes med dagen der vil komme står vi parat ved kanonerne, spejdende fremefter, og endnu før den første røde lyskugle, der er gået til vejrs, er udbrændt, bjæffer kanonerne af fuld hals, med febrilsk hast arbejdes der og i den korte tid angrebet står på er der hver morgen afskudt ca. 40-50 granater ved hver kanon på den femte dag bliver jeg afløst sammen med en fra hver af de andre betjenerer. På vejen tilbage til bagagen, der ligger i skoven foran Sojssons kommer vi forbi et feltlazaret efter først at være krammen over den store Panser landevej, i udkanten af skoven ligger soldaterkirkegården, vi går rundt og ser på hundreder og atter hundreder af grave, hvorpå et trækors med navn og afdelingsnumre står samt dødsdag og år, de ældre grave er tilgroede med græs og ukrudt, og mange navne er næsten allerede ulæselige, årstallene fra krigens begyndelse ind til nu findes her, men mest vel nok fra det sidste årstid, mange grave er ikke ret gamle, og daglig kommer der flere til. Vi går fra grav til grav, læser navnene, mange af dem ender på sen, måske er de fra Nordslesvig, navnene kunne tyde derpå, men hvorfra de stammede stod der ikke, længe går vi omkring mellem gravene, et fredet sted syntes vi at stå på, men snart får en bekendt lyd os til at kaste os ned mellem gravene for at søge dækning, og i næste øjeblik slår et par granater ned i kirkegårdens ene hjørne, flere grave kun få dage gamle kastes højt til vejrs jord og de sønder flængede kroppe af dem der lå her begravede kastedes ind over os, der lå her mellem gravene, hvor uhyggelig at tænke sig, at hvor let kunne man ikke være gået herind på kirkegården for at være bleven levende begravet. Hvor modbydelig er krigen ikke, selv ikke de døde lades i fred. Vi kommer igen hurtig over forskrækkelsen og ser til at komme bort herfra, og vore tanker om gravens fred er bleven en anden mening. Snart efter er vi nået gennem skoven i hvis udkant bagagen ligger, her går det temmelig lystig til netop som vi kommer hertil. Inde i Sojssons har de fundet en del drikkevarer, vin og andet, som de har hentet herud i skoven, og næsten alle havde taget godt for sig af de våde varer. Sang og skrål lyder igennem skoven. En bajer, der i civil var cirkusartist var bleven så **(36)** beruset, at han hæsblæsende løb omkring og søgte efter officererne, med dolken i den ene hånd, og udstødende trusler om at gøre dem kolde, når han fik fat i dem, men de to officerer der var i lejren havde fornuftigvis gjort sig usynlige, og da han ikke kunne finde dem, gav han sin harme luft ved at plante dolken omkring i træstammerne, alt mens han bandede og skældte ud over de "verdamten prøjsen" (forbandede tyskere). Hen på natten kom der atter ro over lejren, der først igen vågnede op da solen stod højt på himlen.

I en afsides del af lejren har vi, der er kommen tilbage for at holde 4 dages hvil rejst vort telt, man må se at gøre sig lidt usynlig, da der altid vil være nogle, der ikke tåler, at vi går og daser omkring og ingenting

bestiller, hen på aftenen bliver vi imidlertid purret ud af teltet, ammunitionsvognene skal ud med ammunition, og vort arbejde er det når vi er tilbage, da at køre med som bremsen på vognene. I flere timer søger sergenten der fører ammunitionsvognene efter depotet, hvor vi skal have granaterne udleveret, og før vi endelig får dem læsset og kommer af sted er det langt hen på morgenstunden, højlys dag er det da vi kommer ud i nærheden af stillingen, i en lavning et godt stykke bagved batteriet må vi gøre holdt.

Franskmændene er antagelig allerede brudt gennem de tyske linjer, da deres spærreild allerede ligger bag ved vore batterier, ingen ammunition har batteriet mere derude, men da det er den visse død for os at køre gennem spærreilden foran os, nægter vi at køre frem undtagen første vogn, der kører af sted med tilintetgørelsen, frem mod spærreilden går det i strygende galop, og midt i det hele bliver vognen stikkende fast i et granathul.

De tre mand der er med vognen må i største hast se at komme derfra efterladende vogn og heste, der kort efter at det var forladt af mandskabet blev tilintetgjort af granaterne. Vi opgiver at forsøge på at komme ud til batteriet med granaterne, kaster uden videre dem af i en grøft, og kører tilbage, da vi kommer tilbage til bagagen er der allerede kommen ordre til at hente batteriet ud af stilling, hestene må atter af sted, og et par timer efter nåede batteriet tilbage, vi overnatter her i skoven, men dagen efter måtte vi gå tilbage, en-to-tre gange for at indtage en ny stilling og et par dage efter var Sojssons atter i franskmændenes hænder, og i ro i 8 dage holdt vi stillingen på højderne bag Sojssons. To af kanonerne har vi stående lige ved en korsvej, de to andre står et godt stykke længere ude i en dal, her ved korsvejen var det ikke så hyggeligt at være, korsvejene bliver næsten altid stærk beskydt, særlig om natten, hvilket også var tilfældet her, med korte mellemrum brager granaterne ned omkring hvor vi ligger. En aften jeg har vagten er det særlig slemt, pludselig står jeg ene på åben mark ved kanonerne, alt mandskabet er **(37)** flygtet ned i en træbevokset slugt til venstre, og snart efter er jeg i hælene på dem deserteret fra vagten, og enhver der har været soldat ved jo nok hvad der blev meldt, at jeg var deserteret fra min post foran fjenden, men jeg slap med at få skældt krukken godt fuld. Her fra korsvejen fører en løbegrav ud til infanteri-linjerne, og hver nat kommer infanteristerne derudefra for at hente deres forplejning eller andet der kommer hertil. Dagen igennem sidder her to infanterister. Deres arbejde er at gøre håndgranater færdig til brug, en lille sprængkapsel sættes i hver, og så er de med andre ord først skarpladte, og hver aften ligger der en anseelig bunke parat, om morgenen er de forsvunden, afhentet i nattens løb af dem der ligger forude, fly forsyning er igen kørt herud til vejen, og deres arbejde med at indsætte sprængkapsler kan atter begynde om morgenen, tænke engang over hvor de er blevet af, hvorfor der atter og atter hentes ny forsyning, svaret er kun lige tilintetgjort med det formål for øje at dræbe og lemlæste de flest mulige mennesker, der kunne jo spørges, hvordan kunne de dog få dem selv til at gøre dette, at dræbe deres medmennesker for dem der ikke har været med, står det måske som en gåde, men dem der var med til at storme frem med fuldt bajonet mod angriberen ved var det gjaldt, et eneste syslede tankerne kun med og det var, dræb din modstander eller du selv bliver på valen.

Som før nævnt blev alt læsset af her ved korsvejen af kolonnerne der kørte herud til, og kun dem med granater måtte videre frem til batterierne der stod længere forude, en dag kommer der en kanoner gennem løbegraven, han spørger efter sin batteriførers saddeltaske der skulle være bleven aflæsset her, men en sådan har vi ikke set noget til, vi finder manden noget mistænkelig, hans tysk synes ikke at være hel perfekt, og af udseende kunne han godt ligne en franskmænd, og vi har ham straks mistænkt for at være en spion, vi bliver enige om at det hel bestemt må være ham der i en af vore tidligere stillinger havde været på færde, og hvor kort efter at han havde gjort sig usynlig igen, vort batteri var bleven næsten skudt sønder og sammen, vi tror allerede at have gjort et godt kup, officererne mener også at kunne genkende ham, og tager ham derfor i forhør, kanoneren skuler fra den ene til den anden af os, og han forstår øjensynlig ikke situationen rigtig, og vi opfatter kun hans skuler, til at finde en lejlighed til at desertere, men vi vogter på ham fra alle sider, og skarpt bevæbnede som vi var med revolver, skulle han ikke få lov til at slippe levende fra os igen, hvis han skulle gøre forsøg på at flygte. Efter forhøret giver batteriføreren ordre til at to mand

skal føre ham til påvisning af stedet, som han angiver på det bestemteste, at hans batteri skal ligge i stilling, et stykke til venstre foran vor stilling, de **(38)** trasker af sted med manden foran sig gennem løbegraven, men ganske rigtig finder de batteriet, som vi ikke havde noget anelse om befandt sig her i nærheden, han var tjener hos batteriføreren der, og de to mand der transporterede ham derud, fik sig en rigtig røffel af hans batterifører, og noget slukørede kom de tilbage og meldte om fejltagelsen. Manden var polak, og som sådan talte han et endnu mere dårlig tysk, end der i almindelighed taltes af hans landsmænd.

Vor batterivagt der før stod i batteriet er nu bleven forskudt et par hundrede meter længere frem, og står i løbegraven der fører udefter, her står min ven meklenborgeren en eftermiddag på vagten, ensom, og langsommeligt går tiden på vagten, og for at forkorte tiden har han trukket sig helt nøgen, og er ivrig beskæftiget med at pille lus som vi i lang tid havde været stærkt befængt med, dem der selv har været ved fronten kender jo nok racen, nogle store grå med kors på ryggen, og så tykke af blod, de havde suget af ens krop, så blodet kunne sprøjte en op i ansigtet, når man havde fået fat i et godt eksemplar af dem og knipsede dem mellem neglene, men som jagten går allerbedst på de grå irriterende skabninger, kommer regimentsstaben gennem graven, med vor afdelings hauptmand (afdelingsfører) i spidsen, og han fandt jo hurtigt ud af, at det ikke var helt efter reglementet at klæde sig af på vagten, og omgående blev han dømt til 7 dages streng arrest, men det kunne de ikke gøre nogen ked med, og så længe vi var i stilling blev der selvfølgelig heller ingen der kom til at aflægge besøg hos "Vater Philop", (arrest) og ærgrede han dem med at spørge om han snart kunne få de 7 dage, for så er jeg da ude af skidt i den tid, men han fik dem aldrig, da der simpelt hen var mangel på mandskab.

Ved siden af løbegraven går vejen hvor ammunitionsvognene kører ad om natten når de skal ud, og vagten har ordre til at vise alt tilbage der kommer om dagen, da terrænet kan beses af fjenden, en dag jeg har vagten, kommer der en bil langsomt kørende, det er en general med følge, jeg ordrer den til at standse og vende om, men generalen vil ikke lystre ordre, og giver tegn til chaufføren om at køre fremad, jeg var jo nødt til at lade ham passere, men det var også kun med alle ønsker om at han måtte få en lille en på sinkadusen når han kom derud hvor han agtede sig hen, lidt længere fremme hvor de to andre af vore kanoner stod, var der en sænkning i terrænet, men her hvor vi havde vagten kunde vi ses af franskmændene, når vi færdedes oppe af graven og selv undgik vi så godt vi kunne, ikke at lade os se, og generalens kørsel kunne få til følge at vi ville blive beskudt, selv gik vi jo altid i løbegraven, når vi skulle udefter, men det har han nok fundet at være for langsom, den slags herrer havde for det meste travlt når de kom herud med at komme **(39)** tilbage i sikkerhed igen, og sjælden fik de vel lejlighed til på nærmeste hold at være med i de situationer der næsten daglig frembød sig for os, og hvor livet for så mange blev indsatsen, når angrebet satte ind, eller overdængede med granater, hvor vi ofte kun havde den flade mark at kaste os ned på, og ganske rolig måtte afvente en lejlighed til at slippe bort, eller også blive liggende på stedet, afventende at skyderiet skulle ophøre, med nerverne spændt til bristepunktet, hvor tankerne om at slippe levende derfra var opgivet. Og heller ikke det at sulte havde de gjort tilstrækkelig kendskab med, og ordsproget vi brugte om "Glejcher lönung, gleiches essen, var der Krieg schon vergessen" (lige løn, lige mad, så var krigen glemt) var ikke uden grund, hvor tit kunne det ikke hænde at vi ikke en dag så noget til feltkøkkenet, der i slagets hede ikke kunne nå ud til os, men måtte vendte til anden dags aften, eller måske længere endnu i enkelte tilfælde, hvor den knurrende mave gjorde oprør til på vanviddets rand. Som skakbrikker var vi kun, der af spilllets udøvere kunne flyttes fra angreb til angreb, fra forsvar til forsvar, uden så meget som de selv betrødte skakbrættet valpladsen.

Franskmændene maser stadig voldsomt på, her oppe fra højderne bag Sojssons, ses byen dagen igennem indhyllet i kruttdampe fra granaterne der i store mængder sendes ind i byen, og alt hvad der i tidligere kampe om Sojssons, undgik ødelæggelsen, er nu snart kun en ruinhob.

Der er aften, en ammunitionskolonne er ude med granater til os, halvdelen bliver aflæst her ved de to kanoner ved korsvejen, resten skal ud til de to andre der står ca. 500 hundrede meter længere ude, jeg får

ordre til at føre dem derud, men sagen er ikke så ligetil, jeg har ikke været derude før, og ved kun at de må være et sted forude, og i mørket er det ikke let at opdage en dækket batteristilling, lys må under ingen omstændigheder benyttes når man er så nær de fjendtlige linjer. Der hvor terrænet begynder at skråne udefter kommer vi forbi et såkaldt artilleri beobachtung, indgraveret i siden af løbegraven som vi følger udefter. Vagtposten tilråder os at være forsigtig når vi kommer længere frem, da franskmændene skyder med gas, og straks kommer jeg til at tænke på gasmasken, den har jeg glemt at få med, noget som ellers ikke måtte ske, jeg lader kolonnen gøre holdt, og overvejer et øjeblik, men det synes som om gasgranaterne falder til højre i terrænet for, hvor vi skal hen, og kører derfor videre, nede i dalen gør vi atter holdt, og jeg begiver mig på opdagelse efter batteriet, engang imellem kalder jeg sagde på 4 batteri, for at gøre vagten opmærksom, men ingen svarer, efter en god times forløb finder jeg endelig stedet ved at **(40)** dumpe ned til befalingsmandskabet i deres jordhule, hvorover de plan med jorden havde spændt deres teltdug, rivende det hele med mig i dybet, så kan det jo nok være at der blev røre på en gang, og jeg blev selvfølgelig skældt ud, fordi jeg på en sådan måde havde forstyrret dem i søvnen, og de nu midt om natten måtte ud for at gøre det i stand igen som jeg havde ødelagt for dem, til gengæld beklagede jeg mig over at jeg i så lang tid havde måttet søge efter dem, og ved kalden på vagten ikke havde kunnet henlede hans opmærksomhed på vort komme, som ikke var så mærkelig, da han blev fundet fredelig sovende på sin post, vi får granaterne aflæsset, og ammunitions sergenten afgiver kvittering til kolonnen for det afleverende, hvorefter jeg begiver mig tilbage for at sove igen. Den slags forstyrrelser i nattesøvnen var ingen sjælden begivenhed, og mange nætter gik der ikke, uden at man på en eller anden måde, blev vækket eller purret ud af hulen for at udføre en ordre. Ved dag eller nat sov man, lige som det kunne byde sig. Søndag behøvede man ikke at længes efter for at få en fridag, helligdagene mærkede man ikke noget til, den ene dag slæbte sig kummerlig af sted efter den anden, her lå man og rodede i jorden, i regnperioder tilsølede af ler og snavs fra top taltal, og hvem af dem der har været med, har vel ikke været med til at der kunne gå otte ja fjorten dage og måske mere endnu, uden at der var lejlighed til så meget som at få sig vasket, og med at skifte undertøj kunne der tit gå meget længere tid endnu, så ingen under at de små grå ynglede så godt som de gjorde.

Her i stillingen har vi det godt med vand, på flere steder vælder den klare kvæld ud af bjergsiden nede i slugten, der herfra tager sin begyndelse, og munder ud i dalen hvor byen Sojssons ligger. På den anden side af slugten ligger en stor farm, et af batterierne der har stilling her i nærheden har deres heste stående her i gården i beredskab, men ved franskmændenes fremrykning, er gården nu kommen under artilleribeskydning, den ene af gårdens udlænger er i hast bleven undermineret, hvor en del af mandskabet og hestene har søgt tilflugt, fra en skakt der begynder midt på gårdspladsen føres hestene ned i dækningen. Vi er nogle mand gået herover for at hente nogle zinkplader ved gården, som bruges til at dække over vore jordhuer, for at beskytte mod regnen. Et næsten herskabelig stuehus findes her, fremst for de fleste andre, der var af bindingsværk og ler-vægge, her var det grundmuret, og i to etager, men ødelagt af granater som det nu var, og hvor de pæne møbler lå hulter til bulter mellem hinanden, så her ikke godt ud mere, i sovekammeret finder vi nogle gode fjeder-madrasser, dem kan vi lige bruge til at sove på, og en to tre er de alle kastet ud af vinduerne og ned på gårdspladsen, det fine bolster de er betrukken **(41)** med får en rift, men hvad har det at sige, vi er ikke mere så husligt vant, eller pænt anlagde og til deres formål er de for os lige gode og søvnen ligeså om betrækket så også er flænget fra øverst til nederst.

Mens vi er ved at gennemrode lejligheden, bliver gården pludselig beskydt, hurtigt springer vi ned fra loftet, trappetrinene er der ingen tid til at benytte, nede i kælderen søger vi dækning en tid lang, flere granater rammer gården med øredøvende brag, hvor tag og murværk vælder flyver til alle sider, i kælderen er vi nogenlunde sikre, hvis der da tilfældigvis ikke skulle gå en granat ned i kælderhalsen til os, nedgangen er fra gårdspladsen, og samme retning som granaterne kommer fra, og ganske rolig må vi her afvente skyderiets ophør, krybende i skjul bag nogle store vintønder, hvoraf der altid fandtes nogle i de franske kældere, vi

undersøger dem, men de er tomme, skyderiet hører endelig op, og vi slipper heldig derfra, hver med en madras på nakken, og havde tønderne ikke været tomme, ja så havde det været en ny kæfert vi havde slæbt derfra, og ikke madrasserne, og hvem tør vove at påstå af dem der var med, at de ikke har deltaget i sligt når der gaves lejlighed, der er bestemt kun få. Dreven dertil over sult og savn, for en stund at glemme de grå hverdags-begivenheder, hengav man sig uimodståelig drikkeriet i vold, jo selv i enkelte tilfælde kan feltpræsten heller ikke bede sig fritaget, selv når han ved feltgudstjenesten stod og prædikede moral over os der lå i dette helvede, og selv ikke havde hovedet helt klart efter nattens svir og spil, alle skal de ikke kæmmes over en kam, heldigvis var de fleste undtagelser, hvad indeholdt en sådan prædiken, ja det er næsten sagt med disse to ord, "aushalten und snautse halten." (hold ud og hold kæft). En kanonér der da vi lå bag fronten og havde overværet en sådan gudstjeneste, og ved tilbagekomsten af vagtmesteren blev spurgt hvad præsten havde talt om, svarede, at så vidt han havde forstået det, var det om aushalten og snautse halten, du har forstået det rigtig, siger vagtmesteren, og du skal nok komme i den tyske himmel. Kanoneren bemærker hertil, "Gibt es da auch steckrüben herr vagtmeister" (gives der også roer i himlen hr. vagtmester). Det kunne han ikke svare på, og utvivlsomt havde han selv fået nok af kålrabi.

Et par dage senere er vi atter gået tilbage, og ligger nu bagved i alarmberedskab i en by, her har vi tag over hovedet. På et høloft har vi indrettet vort kvarter, og veltilpas føler vi os, efter nu i ca. 3 måneder at have ligget under åben himmel, og til stadighed i ilden, da hvor division blev kaldt flyvende division, og som sådan alle steder blev indsat hvor der var noget på færde, men heller ikke her bagved har vi fred, hver (42) nat kommer en sværm af flyvere indover byen og kaster bomber ned huset lige ved siden af bliver ramt og synker i grus, heste og mandskab er alle døde, helt hyggelig er det ikke på høloftet, men vi har vænnet os til meget, og uforstyrret lader vi skæbnen råde.

Et par dage bliver vi her, og får tid til at vaske og gøre vort tøj lidt i stand, som det i højeste grad trængte til, min mantel (frakke) er gået tabt i stillingen, og ved apellen, der bliver afholdt bliver jeg opfordret af vagtmesteren til at besørge mig en, det var sådan et pænere ord der brugtes, i stedet for at sige stjæle. Kun få beklædningsgenstande var der tilbage ved bagagen, og så let fik man ikke nyt udleveret, man måtte simpelt hen se at hugge det man manglede ved en troppeafdeling hvor den bestjålne så igen på en lignende måde måtte se sig om efter noget andet igen.

Det er samme aften, vi har lagt os til at sove på høloftet, forstyrret og fortumlet kommer vagten og kalder på os, infanterister har slået ham i gården, og hvor længe han har ligget besvimet, ved han ikke, men proviantvognen er plyndret, det var den samme vagt vi fandt sovende for nogle dage siden da jeg var ude med ammunitionskolonnen som i aften havde vagten, så nu var han rigtig kommen på stregen, en del af mandskabet går med ham ned til batteriet, der står på en mark i udkanten af byen, men vognen var fuldstændig tom, dagen i forvejen var den bleven fyldt med brød, konserves og andet, forplejning til hele batteriet for flere dage. Hævnen er sød, men den kom til at gå ud over de uskyldige, et attentat på en i nærheden stående proviantvogn der tilhørte et andet batteri blev planlagt og omgående fuldført, vagten derovre blev af vor vagt overtalt til at de kunne jo sætte dem op på et kanonsæde, og det blev jo som tilfældigvis på den der stod længst fra proviantvognen, vor vagt rumsterer engang imellem ved kanonen, for at tilkendegive hvor de opholder dem, og imens har de andre erobret hele vognens indhold.

Et par dage senere bliver der slået alarm, og allerede et par timer efter er vi atter i stilling, denne gang til venstre bag Sojssons, på vejen udefter bliver vi pludselig angrebet af to engelske flyvere, der i ganske ringe højde beskyder os med maskingeværer, vi gør holdt, og et øjeblik efter knatrer de to maskingeværer som vi har ved batteriet løs på flyverne, jeg selv var uddannet som maskingeværskytte, og måtte betjene det ene af dem. Kort efter bliver den ene af flyverne ramt, slår en kuldbøtte, braser til jorden lige ved landevejen med hjulene i vejret, 4 bomber hænger endnu ved maskinen, og de var sikkert også tiltænkt os, når maskingeværerne først var tømt for deres indhold, men det fik han altså ikke held til, ramt af en kugle gennem hovedet halede vi ham frem af den splintrede maskine, nogle for os uforståelige ord kom over (43)

hans læber, vel nok en sidste hilsen til dem der hjemme. En stabslæge forbinder ham, nogle sanitetere fra Bajersk kompagni, der marcherede foran os er først kommen til, men vil ikke forbinde flyveren, deres kompagni har ved flyverangrebet en del tab, og rasende som de er herover, vil de ikke forbinde ham, den verflugte Tommy, (forfløjne Tommy), men gøre ham et hoved kortere, og havde de været ene med ham, betvivler jeg ikke at de havde omsat deres ord i handling, noget varmbloedige som de er, bragtes blodet let til kogepunktet, og dolken som så mange af dem bar, sad løs i skaftestøvlerne. Flyveren var dødelig såret og udåndede kort efter at være forbundet, en stjal hans guldur, en anden hans lædergamacher, den anden flyver forsvandt straks efter at hans kammerat var bleven nedskudt.

Vi kører videre, og vore tanker er allerede henvendt på noget andet end flyveren, vi nærmer os fronten, kanontordenen brager ustandselig, slaget er i fuld gang, hylende, hvæsende og buldrende suser projektilerne gennem luften, hver kaliber frembringende forskellige lyde ved at kløve luften, for kort efter ved nedslaget at krepere i utallige stumper og stykker. Snart vil vi være midt i dette helvede, tavse vandrer vi fremad, mange ord bliver der ikke talt, den voldsomme kanonade taler tydeligt til os, hvad der er at vente derude. En strøm af sårede der er på vej til feltlazarettet kommer ustandselig forbi, det er let sårede der selv må forsøge at tilbagelægge vejen til lazarettet, for manges vedkommende en møjsommeligt og pinefuld vandring, nogle er sårede i benene og må støttes af kammeraterne, andre med hovedet fuldstændig tilbundet, og må ledes frem på vejen, nogle med en påhæftet seddel, hvorpå klokkeslettet for en afbunden pulsåre står skreven, hver to timer må der løsnes for den, så blodet et øjeblik kan strømme igennem. Alle forbindinger er gennemtrukne røde af blod, fra enkelte forbindinger pibler blodet endnu frem, og efterlader sit spor på vejen, hårdt sårede transporteres af ambulancerne, der suser af sted henover den hullede landvej, og fra hvis indre nu og da høres jammer og klageråb fra de lemlæstede, hvor smerterne stiger til det umenneskelige ved den ublide medfart en sådan transport forvolder.

Kom med tilbage kammerater, gå ikke derud tilråber de sårede os, men vi går videre, som dreven af en usynlig magt, misundende dem, der let-sårede er på vej tilbage, til lazaretophold, måske orlov til hjemmet, ude af skidt for en tid, eller måske ikke mere vender tilbage til dette helvede, man søger selv i tankerne at granske sin egen skæbne, men finder ingen løsning, måske får du svar derpå endnu i dag før solen går ned derovre bag bankerne i vest, hvorfra de ildsrydende kanoner sender deres død og fordærvelse.

(44) Vi er gået i stilling, men efter nogle få timer må vi atter vige lidt tilbage, det hedder sig, for at indtage en bedre stilling, ja det kunne jo være godt nok, men årsagen forekom os at være af en hel anden grund, det var tyskeres modstandskraft, der øjensynlig var på retur, og allerede havde man en svag anelse om at krigen vidst snart måtte få en ende. Så snart vi er gået tilbage igen i den nye stilling, bliver med det samme 8 mand og en af observations-sergenterne sendt tilbage, ca. to kilometer og lidt til højre, for at udgrave en ny batteristilling. Jeg og meklenborgeren fra anden beskyts (kanonstilling) er også med. Undervejs træffer vi infanterister fra regiment 84 der ligger her i reserve, og få dage senere ligger infanteri fra regiment 86 i reserve ved vor stilling, "knakker-regimenterne" blev de som bekendt kaldt, fordi der ved dem var så mange nordslesvigere. Vi er kommet til bestemmelsesstedet, hvor vi går i gang med udgravningen af kanondækningerne i skovbrynet. Få meter bag os ligger en træbevokset slugt, og foran os ca. 200 meter borte ligger ruinerne af en lille landsby, nærmest skoven ligger banegården, et par murrester står her endnu tilbage, alt det øvrige af byen er fuldstændig jævnet med jorden overgroet med græs og ukrudt, af træværket er der ikke en stump tilbage, måske er byen brændt i førstningen af krigen. Kort efter at vi er nået hertil falder mørket på, og vi indstiller arbejdet for den dag, og indretter os for natten nedenfor i slugten.

Det er jo sommertid, vejret er godt fortiden, vi lægger os i græsset med tornysteret til hovedpude, et par dækkener over os, og sover trygt til dagen atter kommer, og igen går det løs med hakke og spade i den hårde lerjord, et helt anseelig hul skal der graves godt en meter dyb, foran ca. to meter uvidende sig tilbage til 4 meters bredde, for i påkommende tilfælde at kunne foretage store svingninger til højre eller venstre

med kanonen, hvis det skulle vise sig nødvendig at beskyde andre punkter end dem det ellers til daglig af batteriet bliver holdt under ild. Batteriet kommer i aften, og til den tid må vi være færdig med at udgrave stillingen. Meklenborgeren og jeg bliver enige om, at, måske kunne slippe lidt lettere fra dette her graveri og vi udser os en ny plads henne ved banegårdsruinerne, her kan det ordnes med få spadestik. Det er fint og klart solskinsvejr. Foran os ses flere af franskmændenes observations-balloner svævende højt i luften, vi tænker os ikke videre noget derved, men går omkring og ser lidt på ruinerne, og længe varer det ikke før en granat slår ned et kort stykke foran os, vi aner straks at vi er bleven observeret af franskmændenes balloner, og straks efter slår den næste granat ned et stykke bag ved os, nu ved vi af erfaring hvor den næste granat vil ramme. Afstanden mellem de to første vil ved tredje skud blive halveret, og vi flygter af **(45)** sted ind mod skoven igen, og et øjeblik efter kom den tredje granat, der sad lige på pletten hvor vi havde begyndt at grave, vi fortsætter nu igen hvor vi først havde begyndt at grave, og franskmændene forstyrrer os ikke mere denne gang.

Det er på den varmeste årstid, solen bager på os fra en skyfri himmel så sveden perler af os, ved den rislende kvæld nede i slugten, slukker vi af og til tørsten, på lignende måde som kreaturerne der vader i vandstedet, brødskorperne vi havde med, er for længst fortærede, og det er det eneste vi har fået det sidste døgnet af forplejning, vi må vente til en gang i nattens løb, hvis overhovedet feltkøkkenet kan finde os i den nye stilling, ellers venter vi til i morgen, den slags skuffelser blev man snart fortrolig med, blot maven knurrede og gjorde oprør, og kom så endelig feltkøkkenet, faldt man over det som en flok ulve, og i næste øjeblik er suppen fortæret, den knap tildelte portion suppe tilfredsstillede ikke sulten, og straks efter gjordes der et drabeligt indhug i brødet, der samtidig var bleven udleveret, og som skulle slå til for to dage. Men når så feltposten blev fordelt, og der var breve eller pakker der hjemme fra, så livede humøret atter op. Stille listede man ind i sin hule, fik tællepråsen tændt, brevene kom frem, og ved lyset den blafrende, "hindenburger kerze" læstes brevene igennem, ja flere gange blev de læst, før man gemte dem hen for atter og atter i en stille stund, eller når man om dagen stod på den ensomme vagt fik listet dem frem på ny, da kunne det nok times at en tåre listede sig frem i øjenkrogene, og en vemodig tanke ilede mod det, der var så fjernt, og aldrig mere syntes at skulle nås hjemmet. Man læste i brevene, hilsen fra os alle herhjemme, måtte krigen snart få en ende, og at i må vende uskadte tilbage. Ja nogen trøst og håb fandt man på en måde i disse ord, men når så kampen atter rasede omkring en, og man så sine kammerater segne, en efter en, da var håbet mangen gang ved at bryde.

I dag slipper du ikke mere levende herfra, og i den vildeste fantasi udmalede man det hele, lemlæstet vil du blive, død, forbi med det hele, og i morgen vil der gå bud til hjemmet, hvori der står: Falden på ærens slagmark! - Når så atter en stilhed i kampen indtrådte, så skrev man atter til hjemmet, "Jeg har det godt," man søgte, hvor svært det tit end kunne være, at holde dem uvidende om det, vi var med i, og måtte gennemgå. Det er her i stillingen, feltkøkkenet har været her hen på natten, forplejningen og posten er bleven fordelt. Meklenborgeren og jeg har hver fået en pakke hjemme fra. Den ene indeholder æg, den anden skinke, vi er de bedste venner, deler ofte pakkerne med hinanden. Du, siger han, skal vi ikke smage lidt på delikatesserne med det samme, vi venter jo franskmændenes angreb når det skal være, og hvem ved så **(46)** hvordan det vil gå, vi lister af sted i slugten, med stegepanden, pakkerne og brødet, og i den sene natteknittrer ilden under stegepanden, æggepandekage med skinke til, det var noget man ikke i lange tider havde spist, og hvor det smagte os. Cigardrejeren fra vor beskyts kanonstilling har vi også inviteret med til festmåltidet. Han fik aldrig så meget som en eneste pakke hjemmefra, men fra cigarfabrikken hvor han havde arbejdet, fik han hver eneste uge en pakke med cigarer, og da han ikke selv røg dem gav han dem til vi to andre, så vi måtte jo gengælde ham, og tit fik han en stump med af pakkerne vi fik, med god appetit har vi fortæret både æggepandekage og skinke, og rigtig mætte og veltilpas er vi for en gangs skyld bleven, en cigar bliver tændt og går op i røg, før vi igen går op i skrænten til vor jordhule og vor afbrudte søvn.

Højt i luften over os springer shapnellerne (bomberne) med korte mellemrum, og deres kaskader af hvislende jernstumper smælder mod hinsides slugten. De er ikke os tiltænkt, men mere bagved hvor trafikken går livlig ved nattetid. Hen på morgenstunden, bliver vi atter purret ud af hulerne, en ammunitionskolonne har været herude med gasgranater, et kort stykke fra batteriet er de for en sikkerheds skyld bleven aflæsset, hvor vi går i gang med at grave dem ned, for at beskytte dem for at blive ramt. Fra batteriføreren kommer der ordre, at jeg og en af sergenterne straks må melde os nede ved hans bungalow i slugten, vi går og melder os til stede, batteriføreren henvender sig til os i en kort tale, hvor han skildrer vor indsats i den sidste tids hårde kampe, os to var det, der havde held til at uskadeliggøre den engelske flyver, før han fik tid til at nedkaste sine bomber hen over batteriet. Han overrækker os Jernkorset, og vi træder af. Men havde han kunnet læse mine tanker, kun modvilligt var jeg her, for at gøre min forbandede pligt som statsborger, og ikke videre. Men nu da man engang var her kunne der indtræde øjeblikke, hvor man blev tvungen til at handle i selvforsvar. Du har skudt flyveren ned, summede det i mine øren, men hvorfor havde han også været så dumdrigtig, han havde også selv været skyld i sin ulykke, vi måtte handle i selvforsvar, han tvang os jo dertil, og her stod vi nu med jernkorset på brystet, belønnet fordi vi havde krydset hans livsbane, og bragt den til afslutning. Men et vidste jeg, ikke havde jeg eftertragtet at udføre bedrifter for ærens skyld, og skulle jeg herefter bære jernkorset, så skulle det kun være som tegn på, at jeg havde været derude, og i erindring om det grufulde man havde været med i, og oplevet.

En tidlig morgenstund kommer det ventede franske angreb. I flere timer raser det franske artilleris ødelæggelsesværk på vore grave, **(47)** hvorefter deres infanteri går over til angreb, det tyske infanteri bliver slået på flugt, og ved middagstid kommer de få der er bleven tilbage fra angrebet, flygtende forbi os, de løber som franskmændene var lige i hælene på dem, vi spørger efter franskmændene, men ingen ved hvor de befinder sig, de standser ikke ved at blive tiltalt af os, men haster videre, nerverne er oprevne, og skrækslagne synker de i jorden hver gang vi affyrer en salve, men opdager snart at det kun var af skud fra vore kanoner. Vi fyrer uafbrudt, men ud i det blå, vi ved ikke hvor vidt franskmændene er nået i det bakkede terræn forude, men franskmændene har opdaget hvor stilling, for pludselig bliver vi beskudt med granater, stillingen for os er ved at blive alvorlig, batteriføreren løber frem og tilbage, i dag har han fået stålhjelm på, noget der ellers sjældent skete, aldrig havde vi set, at han tabte fatningen i kritiske øjeblikke, men i dag gik det ham synlig på nerverne, han havde forpasset tiden ti! at slippe herfra, hestene kunne ikke mere nå herud, det franske artilleri skyder som rasende, og i førstningen svarer vi lige så hurtigt igen med at skyde, men længe varer det ikke, før vi må indstille skydningen, kun få granater har vi tilbage, og i stedet går vi i gang med at uddybe vore dækninger. Batteriføreren kommando lyder gennem batteriet, kanonerer gør jeres pligt, i dag må stillingen holdes til sidste mand, jeg ser mig tilbage i slugten, som for at finde en udvej, til at løbe fra den visse død, som det vil blive for os, hvis der bliver gjort modstand fra vor side når franskmændene kommer. Jeg går for at hente en af vore spader ved 3 geskyts, franskmændene har forlagt ilden lidt længere tilbage for os, og kun få granater går endnu ned i batteriet, et tegn på at de rykker os nærmere ind på livet, en tid lang sidder jeg ved 3 geskyts og taler med kammeraterne, vi har god tid, hvorfor arbejde mere, om lidt kommer franskmændene jo nok og tager os levende eller døde.

Endnu har vi ingen tab haft i dag, mærkeligt nok, men hvad kan der endnu ske i de få timer der er tilbage før natten falder på, hvor vi dækket af mørket først kan tænke på at forlade stillingen, før kan hestene ikke føres herud. Vi taler om fangenskabet, der vil gøre en ende for os på krigen, og i tankerne er vi allerede på vej bag de franske linjer, i fangenskab, men dog en befrielse for krigens gru, men det skulle dog komme anderledes end jeg håbede, og de fleste andre ved batteriet. Jeg går atter tilbage, og næppe er jeg nået de 40 meter der er til mit geskyts, før der råbes på saniteterne, en granat er slået ned få meter fra, hvor jeg lige havde siddet, i rette tid var jeg kommen derfra, to mand var sårede, den ene mistet et ben, og kun ved kødtrevler hang det endnu fast ved kroppen. Hurtig bliver blodåren afbunden, manden lagt på båren og fire mand løber vi af sted til **(48)** forbindingspladsen med ham, her har stabslægen travlt i dag, (slagteri-

direktøren) blev han sædvanligvis kaldt. Da vi atter når tilbage, er der kommen ordre til at hale kanonerne ud af dækningen, og frem på fri mark, for at modtage franskmændene når de kommer. To flyvere kredser over stillingen i ganske ringe højde og beskytter os med maskingeværer, ligetil højre for os er infanterireserven rykket frem, og har slået sig ned i jernbane udgravningen der findes her, de ligger og venter, hvad vil der mon ske, er de kommen for at dække artilleriets tilbagegang, eller måske når mørket begynder at falde på, at forsøge et modangreb, ingen ved det, de bare venter, deres maskingeværer knatrer løs på flyverne, men uden resultat, det er afdelinger fra knakker regimentet 86, der ligger her.

Jeg går hen for at tale med dem, måske træffer jeg nogle af mine landsmænd, næsten et år siden er det, at jeg ikke har hørt mit modersmål blive talt, eneste nordslesviger blandt folk fra alle Tysklands egne. Jeg finder ikke den jeg søger, enkelte har der sikkert nok endnu været blandt dem, skuffet vender jeg igen tilbage. Atter bliver vi stærkt beskydt, flyverne har henledet artilleriets opmærksomhed på vor fremtrukne batteri på åben mark, og forsøger nu på, at tilintetgøre os, før den næste fremrykning i angrebet sætter ind. Fra staben kommer ordonnansen med ordre til at rykke tilbage, så snart det på nogen måde er muligt at få hestene ud, vi begynder at affyre de sidste granater der endnu er tilbage, ud i det blå fyrer vi løs, ingen bestemt mål kan mere tages under ild, vore observatører er for længst kommet tilbage fra deres fremskudte post.

Telefonerne er ødelagte, ordonnanserne travler frem og tilbage gennem det beskydte terræn, for at aflevere meldinger til de forskellige afdelinger ved regimentet. Den sidste granat er affyret, og straks forsvinder vi ned i slugten for at søge dækning, et øjeblik efter får kanonen en fuldtræffer, den slår en kolbøtte, hjulene på den flyver i stumper og stykker til alle sider, et held for os at der ikke var flere granater, så var vi alle blevet på stedet. Nede i slugten bliver vi inddelt i to hold, det ene får revolverne, det andet håndgranaterne. I åndeløs spænding snegler tiden sig af sted, og endnu stadig intet nyt fra udkigsposten deroppe i skovbrynet. Men endelig opgiver batteriføreren forsvaret, og vi søger alle ind i en lille stenhule lidt til højre, der i dagens løb er bleven forladt af en anden afdeling, batteriføreren stikker i klasse, som han bærer på brystet i lommen, og giver ordre til at kaste våbnene på en bunke uden for hulen, færdig til at strække armene i vejret når franskmændene viser sig og bede om pardon M... Hvem mon der kommer først for at befri os, vore egne eller franskmændene, jeg håber de sidste.

Skumringen er ved at falde på, og kort efter er hestene der, **(49)** og netop som vi forlader stillingen, går infanteriet frem i spredt orden, med geværet under armen, frem over det skovløse og temmelige flade terræn der hæver sig forude, godt at man ikke er med der tænker man ved sig selv. Mit ønske gik desværre ikke i opfyldelse, først tidlig morgen den følgende dag gik franskmændene frem på ny, og vi måtte flere gange i dagens løb vige tilbage, vi fra anden beskyts er i de følgende dage ikke i ilden, men følger bagagen, indtil vi atter får erstatning for kanonerne vi måtte lade i stikken. Vi går et par dage senere ind i reserven, tæt bagved ligger vi, døgnnet igennem er der højeste alarmberedskab, klart til, med korteste varsel at rykke frem eller tilbage, fjendtlige flyvere kredser ustandselig omkring i luften, og afsøger terrænet, det er en skovrig egn hvor vi holder til, og her aner de jo nok, at vi under træernes kroner har gjort os usynlige, og i stort antal lader de, bomberne falde omkring i skovene, der volder stor forstyrrelse, og tab af mennesker. Næsten overalt myldrer det med tropper af alle våbenarter, og næsten alle de store bomber gør sit bytte på mennesker, heste eller materiel.

Skrækslagne flygter vi flere gange enkelt vis ud på åben mark når flyverne atter nærmer sig, ganske rolig bliver vi liggende her, til bombardementet atter er stilnet noget af, og vi igen kan samle os i skoven. Vor afdeling slipper heller ikke uden tab, et par gange bliver den ramt af bomberne, 4 officerer, den ene hvor Hauptman (afdelingsfører) fra afdelingen, og 3 sergenter medens de står og betragter flyverne ramt af en bombe, og alle dødelig såret, hauptmandens tjener der stod i nærheden slap kun derfra med livet, ved at kaste sig på hovedet i et granathul. Hauptmanden var vor gamle batterifører, indtil han i foråret blev ramt af en granatsplint og mistede det ene øje, efter lazaretopholdet kom han atter til regimentet, forfremmet ti

hauptmand og blev hvor afdelingsfører. Nu var det forbi, frygtelig tilredt, udåndede han kort efter med de ord, hils min gamle moder, jeg dør for fædrelandet. Savnet blev han af sit mandskab, vel var han soldat til fingerspidserne, og vi havde fået lov til at gøre hvor pligt til punkt og prikke, men som få andre forstod han at gøre sig afholdt af mandskabet, med pligter følger rettigheder, og dem forstod han at dele ligelig til alle sider. På byens kirkegård i nærheden blev de begravede, eller rettere udenfor kirkegårds diget, indenfor stod kors ved kors, og her var ikke mere plads levnet, i de få dage vi lå her, faldt mange, som følge af de franske flyvertogter ind over vore lejre, og træ Korsenes antal ved den lille kirkegård voksede i en uhyggelig grad. De sidste tids kampe havde ført os gennem mangt og meget. Mange af kammeraterne var ikke nået **(50)** at komme med tilbage, de var blevne derude deres plads var udfyldt af nyt mandskab, men deres minde levede iblandt os, der havde stået ved deres side i kampen, man havde set dem falde, eller blive lemlæstet af granater, og hørt deres hjerteskræende smertens-råb, indtil livet langsomt ebbede ud, og døden kom som en befrielse for dem. Selv var man endnu kommen derfra med livet, skønt det til tider havde set håbløs ud, men stadig gik krigen sin gang, og hvad kunde der endnu ikke være levnet vi andre, endnu sås ingen ende på dette myrderi. Uvisheden om fremtiden nagede, humøret var faldende, og hertil bidrog i væsentlig grad den dårlige forplejning, der selvsagt blev ringere jo længere krigen varede. Sulteføde skulle den nærmest betegnes, og uden mad og drikke duer helten ikke, som det hedder, og klart stod det da også for os, at ad denne vej måtte krigen snart føre til ende. Knurrede en eller anden over den knappe forplejningen, gav man dem som oftest det svar, at de måtte være glade for at få lov til at være herude, hjemme i byerne fik de ikke nær så meget at spise som os herude, det var den trøst man fik, og vi troede selvfølgelig ikke derpå, men da man senere igen vendte tilbage til Tyskland fik man vished for at der alligevel ikke var så lidt om det, man her fortalte os. Mange var det, derfra fronterne på forskellige måder en lejlighed til at komme bort, mange af dem blev senere pågrebne, og endte for en tid på fæstning, for derefter igen at blive sendt ud til fronten, og i mange tilfælde var det måske svært at sige, hvad der var at foretrække. Det som straffefangerne måtte igennem, under opsyn af et dertil specielt udvalgt vagtmandskab, grænser til det utrolige, kolbeslag og lignende traktement, var den daglige opvartning, når en af fangerne var ved at segne under byrderne af det hårde arbejde de måtte udføre. To mand ved batteriet, hvor jeg gør tjeneste, kommer også til at friste tilværelsen som straffefanger for en kortere tid. Begge undlod de at melde sig tilbage til batteriet, den ene var sendt her fra, hvor vi nu ligger, i et ærende for dyrlægen til Laon, den anden var hjemme på orlov, begge bliver de en tid efter arresterede, stillet for krigsretten, hvor de bliver dømt til hver to måneders fæstning, efter at straffen var afsonet, meldte de sig atter til tjeneste ved batteriet, men samme aften de nåede herud, faldt de begge to. En anden af kanonerne ved batteriet, sårede sig selv 3 gange, to lazaret ophold fik han ud deraf, men tredje gang nåede han kun til forbindingspladsen, hvor såret ved eftersyn ikke viste sig alvorlig nok til at han kunne komme på lazaret. Dagen efter måtte han atter melde sig tilbage til batteriet. Divisionen bliver pludselig afløst, og glade er vi, at det ikke gik udefter, som vi var forberedt på i de dage vi lå her i højeste alarmberedskab. Det er ved aftenstid da skumringen falder **(51)** på, og flyverne ikke mere kan iagttage os, at vi forlader lejren, 3 sårede heste er i forvejen afleveret til hestelazarettet, hårdt medtagne var de, men alligevel skulle der gøres forsøg på at lappe dem sammen igen. Under andre omstændigheder var de havnet i suppegryden, men disse var anmeldt som sårede, så denne gang vankede der intet hestekød.

Flere gange havde vi i de sidste måneder aflivet en såret hest, og på denne måde skaffet os noget at tilfredsstille sulten på. Skelettet blev liggende hvor hesten var død, og 8 dage efter kunde man endnu se dem der sad og pillede ben, skønt det var på den varmeste årstid, "Men hunger er den bedste kok" og den kom vi desværre så ofte til at stifte bekendtskab med. Nu ved jeg godt, at mange vil sige, at føden vi fik, den kunne vi sagtens klare os med. Hvem er det der vil påstå dette, er det måske ikke dem der holdt til bagved i etaperne, eller gik og snusede rundt ved køkken og forplejningsdepoter, eller dem der stod for tildelingen af fødemidlerne, men dem fortænker man ikke, at de passede sig selv først, men i alle tilfælde levede de

højt på frontsoldatens bekostning, og venlig sindede var vi dem ikke, når vi var tilbage i ro, gennem byerne hvor vi nåede frem, blev de som oftest tilråbt med de kendte ord fra soldatersproget, "Etappenbullen (etappen-hingste). Feltgendarmene havde deres besvær med at passe på markernes afgrøde af korn og kartofler, hvor det fandtes, hvor vi kørte frem, og enkelte små skærmydsler med dem, gik vi ikke af vejen for, blot der var udsigter til at bjærge, lidt til føden.

Branncourt

Efter at vi har været på marchen hele natten, afbrudt af korte hvil på landevejen, er vi ved middagstid nået den lille landsby Branncourt, cigardrejerer er ikke nået med os tilbage, jeg og meklenborgeren må nu savne hans cigarer, under marchen i nattens mørke fandt han på at putte en fod under kanonhullet, og resultatet blev, at den blev smadret, med et vræl væltede han i vejgrøften, batteriet gør holdt, og alt imens foden forbindes, skældes han krukken fuld af batteriføreren, og alle får vi en formaning om at holde os bag ved kanonen når vi marcherer, men om natten stjæler vi os engang i mellem alligevel til at hvile et øjeblik på kanonsæderne. Hestene skal skånes hedder det, og vi traver bagefter. Vi kører videre efter at foden er forbunden, og i flere timer måtte han holde ud til at køre med på kanonen. På et lazaret bliver han afleveret hen på morgenstunden, glad smiler han til afsked, skønt han har store smerter i foden, men nu er han jo fri, for at gøre det med mere, eller for en længere tid i alle tilfælde, vi andre misunder ham, hvor dejligt kunne det ikke være med et lazaretophold bagefter måske med orlov til hjemmet.

(52) I den lille by Branncourt bliver batteriet indkvarteret i en stor 4-længet gård, undtagen kanonerne, vi kommer i kvarter hos en kone der bor midt i byen, hendes mand er på den franske front, to små børn har hun hos sig, og hendes mor, der bor i aftægtshuset ved siden af. 30 mand er vi indkvarteret hos hende. Uden at hilse på konen, og anmelde vort komme, indtager vi kvarteret, der befinder sig i den ene ende af huset, og straks går vi i gang med at ramme søm ved søm i træpanelet, der adskiller rummet fra hendes lejlighed, vi mente at her kunde klunset passende anbringes, men længe varer det ikke før konen står midt iblandt os, og skælder ud på fransk, et par af hendes skilderier, der hang på den anden side panelet, hvor vi hamrede sømmene i, var danset ned af sømmene, og lå nu smadrede på gulvet, vi havde at opføre os lidt anstændig ellers ville hun gå til kommandanturet (stabskontor) i byen og beklage vor opførsel i kvarteret, men hvad kunne det hjælpe hende. kommandanturet frygtede vi frontsoldater ikke, og en hånlige latter blev kun vor svar til hende, en Berliner, der talte lidt fransk, og som kunne gøre sig forståelig over konen, lod hende forstå, at vi kun agtede at gøre os det så behagelig i kvarteret som vel muligt, så længe vi var her, og med den besked måtte hun opgive sit forsøg på at irettesætte os, og det skal siges, at, i den tid vi lå her, var der ingen der gjorde hende fortræd, legelig set, men med hensyn på det materielle, da havde vi ikke noget at rose os af. Der skulle vaskes tøj, i flere måneder havde vi ikke været i ro, lusene trængte også til at rigtig koge en gang igen. Brænde måtte vi selv skaffe til veje, men det var heller ikke så vanskelig, frontsoldaten vidste altid råd, og så længe der var vinduer og døre i huset, da manglede vi ikke noget i den henseende, men så slemt var det nu ikke her, ved huset stod en trælade, et godt indhug i den var der allerede gjort da vi kom hertil, men da vi drog herfra, stod kun stolperne tilbage, bræddevæggene var hugget til pindebrænde og brændt under kedlerne. Bedstemoderens dør forsvandt et par gange, og hver gang måtte kommandanturet skaffe hende en ny. Et par af kanonerne går på undersøgelse oppe på loftet hos den gamle mor, hengemt i et hjørne, finder de hendes gamle spindereskaber, velforvarede spindereskaber og hvad andet dertil hører, alt museumsgenstande, ting som den gamle vel sagtens havde arbejdet med og som hun stadig værnede om, de blev smidt ud loftslugen, slæbt i kvarteret og brændt, nede i stuen sad den gamle mor, og græd over tabet af hendes ejendele. En trist tilværelse må det have været for den civilbefolkning der blev tilbage i etaperne, daglig at være vidne til i over 4 år, at landet, deres ejendom og indbo blev hærgnet af fjenderne, og dertil kom, at de arbejdsdygtige blandt dem, både mænd og kvinder **(53)** måtte udføre markarbejde og lignende, under opsyn af det tyske by-kommandantur. Vel lå det meste

af den gode jord, ubearbejdet, øde og forladt hen, byerne skudt i grus, markerne gennem pløjet af granater, skyttegrave, minesprængninger, gamle pigtrådsspærringer. Skovene raserede, enten ved rovhugst eller granaterne, hvor de splintrede træstubbe, ragede mere eller mindre til vejrs, og fra hvis stammer nye skud groede frem, og i de egne af frontafsnittene, og til dels etaperne med, hvor vinstokkene før havde stået og båret frugter, men nu måtte skytte sig selv, var faktisk helt ødelagte, og kun i længere afstand fra fronten blev markerne hist og her tilsået med lidt korn, kartofler, hestebønner og lignende og som før nævnt for en stor del ved hjælp af den civile befolkning, der var talrigere her, end i byerne nærmere ved fronten.

På orlov til hjemmet

Her går dagene igen som de plejer når vi er i ro, tjeneste fra morgen til aften, det meste er det gamle om igen fra garnisonen, og engang imellem natøvelser, enkelte gange bliver der slået alarm når vi om natten ligger i den bedste søvn, og vi tror at det nu igen går af sted til fronten, hurtig får vi pakket sammen og står march-beredt, men så lyder kommandoet "træd af" og snart efter er igen alt stille, det var kun blind alarm, en øvelse, en prøve på hvor hurtig vi kunne være klar til at rykke ud på ny, ærgerlig over at være bleven purret ud midt om natten raver vi atter af sted og finder vort kvarter, som efter en så hurtig udrykning ser alt andet end hyggelig ud, men snart har enhver igen fundet sit leje, og vel til mode, lægger vi os atter til at sove, og enhver tænker nok ved sig selv, godt at det endnu ikke denne gang blev til noget, men også velvidende om, at hver time i døgnnet kunne det igen blive den rene alvor, hvor vi igen er på vej derud.

Hver morgen går vi fra kvarter i sluttet trop, og stiller til tjeneste på gårdspladsen i den store firelængede gård, hvor før nævnt det øvrige batteri har sit kvarter. To af længerne er indrettet til hestestald, den tredje til batteriet, og i fjerde længe, stuehuset, er køkken og skrivestuen. Her er det vi en morgen er i færd med at hale kanonerne frem på gårdspladsen, at overvagtmesteren, der har skrivestuen, kommer ud af døren, brøler af fuld hals over gårdspladsen, at jeg øjeblikkelig må melde mig på skrivestuen. Nå tænker jeg, hvad har jeg forbrudt mig med. Jeg lunter af sted, og vagtmesteren, der endnu står i døren brøler endnu engang om det så kan gå lidt mere geløjfig (smidig) og tilsat en hel række af militærsprogets værste gloser, der næsten lød, som han øste af en udtømmelig kilde, men vi kendte ham, og morede os kun over hans ordforråd, som var bleven ham en uvane at **(54)** udøse over for det samlede mandskab, og min ven meklenborgeren, havde da også for det meste held til at få mandskabet til at stikke i med en rungende latter, lidt munarap som han var, traktede vagtmesteren med en af sine vittigheder, så som "hold mund din tykke forædte køkkenskriver". Men på tomandshånd var det noget andet med ham, og så snart jeg her melder mig foran ham og slår hælene sammen, slår han straks over i en anden tone, og spørger mig kammeratlig, ønsker de at rejse på orlov. Javel hr. vagtmester, der er ikke noget jeg hellere vil. Nå siger han med et smil. "Det er også en fædrelandsforsvarer". Orloven begynder først om tre dage, men du må rejse med det samme i dag. Han meddeler mig afgangstid for toget jeg kan benytte, og i hvilken stationsby jeg kan finde orlovstoget. Jeg får papirerne udleveret. Og med de tre dage jeg får lov til at rejse før den egentlige orlov begynder, har jeg 18 dage på orlov til hjemmet. De ønsker mig god rejse på skrivestuen, og med et på gensyn er jeg straks ude af døren igen. Jeg gemmer omhyggeligt de værdifulde papirer i inderlommen. Kammeraterne er nysgerrige efter at høre, hvad jeg skulle hos vagtmesteren, og da de hører at jeg rejser på orlov, bliver de misundelige. Jeg er blevet den første der rejser på orlov, af os der kom til batteriet for syv måneder siden, selv havde jeg ventet at blive den sidste, da jeg var den nederste på siden. Jeg spurgte ikke efter grunden, men den anelse slog mig straks, at det måtte stå i forbindelse med engelske flyvers ulykkelige endeligt for kort tid siden. Kun dem der er blevet forundt at rejse på orlov fra fronten, ved med hvilken følelse man begav sig af sted for at nå hjemmet. Snart har jeg pakket klunset, og er på vej til banegården, der ligger flere timers gang herfra, men aldrig er gangen falden så let som i dag. Jeg slår følge med en ældre landstormsmand (infanterist af lav rang) som også skal på orlov og med samme

tog som jeg. Han er kendt med byerne her omkring og ved hvor toget kan findes. I lang rem over skulderen bærer han på et fransk karabin, det skal med hjem til erindring om hans deltagelse i krigen, forestille et krigsbytte han havde gjort, ved at være med til at slå fjenden på flugt. Samtalen mellem os går livlig. Han fortæller ustandselig om alt det han har været med til og oplevet ved fronten og jeg der af bitter erfaring som frontsoldat har fået lidt kendskab til krigsteknikken har snart gennemskuet ham. Jeg gider næsten ikke svare ham mere, og tænker ved mig selv, løgn og praleri hvad du der fortæller, vent hellere med det til du kommer hjem. Der kan du blive troet, men mig kan du ikke bilde den på ærmet. Nok er jeg ikke så lidt yngre som dig, men hvad kunne jeg trods det ikke fortælle dig, om de sidste måneders mange blodige kampe, ved den flyvende division, hvor jeg gjorde tjeneste, måneder **(55)** igennem havde vi næsten uafbrudt været i ilden, kun afbrudt med få dages mellemrum, hvor vi havde været undervejs for at nå det næste afsnit i frontlinjen, hvor nye kampe ventedes eller var i fuld gang. Det hele stod en endnu i frisk erindring, som det var passeret den dag i går, uhyggelige minder og begivenheder man helst ville undgå at fortælle om, men i tankerne oplevede man det atter og atter om igen, som en film hvor billede efter billede ustandselig rullede forbi i fantasien, man blev det ikke kvit, som en talefilm hundrede kamptumlen løs på hjernen, et uhyggeligt mareridt man søgte at vågne op fra, ved at henlede tankerne på den forestående orlov med gensynsglæden i hjemmet, men heller ikke det var nok til at sprede tankerne, og jo længere man kom bort fra fronten og i berøring med andre mennesker, syntes det som at stå klart for én, at frontsoldaten ikke mere havde alt tilfælles med andre, men langsomt og ubevidst var ved at glide længere og længere ind i den kategori af individer, der må betegnes som legemlig og sjælelig nedbrudt, og stadig glidende ned af skråplanet, hvor afgrunden hedder kulturelt og moralsk undergang. Et par timers gang har vi tilbagelagt, et par små landsbyer er vi kommet igennem på vor vej, ruinhobe var det kun, afbrændt så de ud til at være blevet, kun hist og her strakte murresterne sig anklagende i vejret. Vi standser foran et krucifiks ved siden af vejen udenfor en af byerne, den slags traf man jævnlig på sine vandringer, og så vidt jeg ved, forestillede de en skytshelgen, hvor før i tiden de vejfarende knælede ned i bøn om beskyttelse på deres vandring. Vi sætter os ned ved krucifikset for at hvile og spise lidt, et stykke brød til rejsen beregnet til to dage fik jeg udleveret før jeg tog af sted, lidt kaffe i feltflasken, det var hele måltidet, mens landstormsmanden er ved at pakke ud af tornystret, er jeg næsten færdig med den ration jeg har tildelt mig selv af den knappe portion, der er beregnet til hjemrejsen, han har tornystret fuld af fødevarer, pølser konserves og andet, men kammerat, hvordan har du kunnet komme ved det. Jo siger han, jeg er kusk ved et forplejningsdepot, "ach so"(nå sådan), afbryder jeg ham, før han er færdig med at udtale sig, han stikker mig et godt stykke pølse, der omgående sammen med endnu et ekstra stykke brød af min knappe ration forsvandt i min slunkne mave. Han indså straks at han havde afsløret sig. Løgn var det hele han havde fortalt, men overraskende kom det ikke for mig, jeg havde straks ved sammentræffet med ham takseret ham så nogenlunde. Uniformen han bar, var ikke den gængse frontuniform. Dertil havde han et prægtigt fuldskæg, så kraftig, at det ikke tillod brugen af en gasmaske. Han havde sandelig ikke det at klage **(56)** over som han fortalte, tyk og forædt, som han var bleven ved forplejningsdepotet.

Vi går videre, i dag har vi ingen ro til at hvile ret længe, snart når vi den næste by, der modsat de andre byer vi i den senere tid er kommen i berøring med, er tættere befolket af civile. På et gadehjørne hænger et skilt hvorpå der står: Barberstue. Min rejsekammerat går derind for at få skæget skrabet af. En kvindelig barber er indehaver af forretningen. Jeg sætter mig imens på trappestenen udenfor, og lader hvilen falde over mig, jeg betragter færdslen i gaderne. der er noget andet end det frontsoldaten er vant til at se, her går civile og militær fredelig mellem hverandre. I rask tempo kommer en lille afdeling feltgendarmer forbi, bøjer om hjørnet, og følger den vej vi har tilbage til banegården. Nå tænker jeg, hvad har de etape-hingste nu igen at stikke næsen i, men det står måske i forbindelse med orlovstoget, der snart skal afgå. Ventetiden synes at blive mig lidt lang, jeg lukker døren op og kikker indenfor i barberstuen, og spørger om kællingen snart har svinet skrabet, jo hun var nu endelig bleven færdig med de lange børster, det var en værre omgang

forsikrede han, det bliver vidst aldrig til skæg mere, jeg fornå det som de blev reven op med rode, ja ja jeg driller ham lidt, og siger at så nært ved og så slemt en omgang har du dog vidst aldrig fået af fjenden. Med et "auf versehen" (farvel) forlader vi madammens barberstue. Adjø, adjø og tilføjer hun noget på fransk, der lød for os som noget i retning af: I slapsvase na na olles rejtperd siger landstormsmanden, kan mi de buket runter rutchen. (nå - nå alles ridehest, siger landstormsmanden, du kan rutche mig ned af pukkelryggen.)

(Beretningen ender desværre her, slutningen får vi ikke, men jeg mener vores far under orloven gik over grænsen til Danmark omkring ved Ribe. Han opholdt sig på Sjælland, Lolland-Falster indtil han kunne komme hjem, efter at Sønderjylland var stemt hjem til Danmark.

Krigen sluttede den 11. november 1918. Ganske kort efter at vores far var taget hjem på orlov. Det blev til næsten 2 år i tysk militærtjeneste. Deraf ca. 7 måneder ved fronten).

Kilde:

Nis Lausten Nielsen, Øster Terp, Bedsted sogn: Beretning om sin deltagelse i Den Store Krig 1914-18. Beretningen blev afleveret til Lokalhistorisk Arkiv i Rens, Pebersmarkvej 4, 6372 Bylderup Bov.

I Nis Lausten Niensens beretning er alle ord med dobbelt a rettet til bolle å og navneordene er ligeledes rettet fra store til små bogstaver.

Nis Lausten Nielsen har også brugt en lidt anderledes stavemåde i mange af ordene. Derfor kunne det til tider være lidt tungt at stave sig igennem manuskriptet. Også disse ord er rettet (år 2002) til nutidsdansk.

Jørgen Bendorff fik af formand for Arkivet i Rens, Ruth Christensen, lov til at lave en kopi af beretningen i marts 2014 (Sag nr. C 3152). Det er denne kopi Henning Haugaard lånte i december 2018. Han scannede den og resultatet foreligger her.

*

Uddrag af Nis Lausten Niensens militærpas, som sammen med beretningen om hans krigsdeltagelse opbevares på arkivet i Rens.

Afslutningsvis i beretningen (de manglende sider) mener datteren, at Lausten gik over grænsen til Danmark. Iflg. militærpasset har dette ikke været tilfældet, da han blev "Nach Baulund entlassen".

Far: Peter Nielsen, Bovlund. Mor: Helene, født Lausten.

Nis Lausten Nielsen, geboren 15. November 1898, Baulund (Bovlund)

Landwirt

Diensteintritt: 18.11. 1916

Ersatz-Eskadron, Ersatz Train-Abteilung 8

23.11.1916 zur Ersatz Train-Abteilung 9

War vom 20.09.1918 - 15.10. 1918 in Lazeretbehandlung.

Kam am 16.10. 1918 zu Feldartillerie-Regiment 43, II. Ersatz-Abteilung

07.11.1918 zur 4.Ersatz-Batterie versetzt.

Eisernes Kreuz 2.Kl. am 11.08. 1918.

30.11. 1918 infolge Demobilmachung nach Baulund entlassen.

*